

O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi

MUNOJAT YO‘LCHIYEVA

AN’ANAVIY YAKKA XONANDALIK

(Oliy ta’lim muassasalari uchun o‘quv qo‘llanma)

Ta’lim yo‘nalishi: 5150600-Vokal san’ati: an’anaviy xonandalik

Toshkent – 2017

Yo'lchieva M. An'anaviy yakka xonandalik san'ati. Oliy musiqa ta'limi muassasalari talabalari uchun o'quv qo'llanma. –T.: “Musiq”,2017.

Йулчиева М. Традиционное сольного пения. Учебное пособие для высших учебных заведений. –Т.: “Музыка”,2017.

Yolchieva M. Art of traditional solo singing. Training manual for higher education. –T.: “Music”,2017.

Oliy musiqa ta'limi muassasalari talabalari uchun mo'ljallangan ushbu o'quv qo'llanmada An'anaviy yakka xonandalik san'atining mazmuni, tarixi va ijrochilik uslublari tizimli tahlil qilib berilgan.

В данном учебном пособии анализируются вопросы традиционного пения и предназначено для студентов высших учебных заведений.

This manual is intended for students of traditional performers department of High Educational Institutes. In this manual you can find history and analyses of performing style.

Mas'ul muharrir:

M.Xudoynazarov, O'zbekiston davlat konservatoriyasi professori

Taqrizchilar:

M. Tojiboev, An'anaviy xonandalik kafedrasini professori v.b.,
O'zbekiston Respublikasi xalq hofizi.

B.Do'stmurodov-V.Uspenskiy nomidagi RIMAL An'anaviy ijrochilik bo'limi yetakchi o'qituvchisi O'zbekiston Respublikasi xalq hofizi

Ответственный редактор:

М. Худойназаров, профессор Государственной консерватории
Узбекистана

Рецензенты:

М. Таджибаев, народный хофиз Республики Узбекистан

Б. Дустмуратов, народный хофиз Республики Узбекистан

O'quv qo'llanma O'zbekiston davlat konservatoriyasining Ilmiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan. (2017 yil 28 fevraldagi № 8-sonli bayonnoma)

Учебное пособие рекомендовано для издания в 28 февраля 2017 году Научным советом государственной консерватории Узбекистана (протокол №8) The manual was recommended for publication in 2017 by the Scientific council of the state conservatory of Uzbekistan.

KIRISH

“An’anaviy yakka xonandalik” fani. O‘zbekiston oliy musiqa ta’limida professional kadrlar tayyorlash va jarayonni yangi avlodga o‘quv adabiyotlari bilan ta’minlab borishga alohida e’tibor berilmoqda. Bu borada “O‘zbekiston Respublikasini 2017-2021 yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi” va uning “Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturining 4-ustuvor yo‘nalishida yangi vazifalar qo‘yilgan. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 15 fevraldagi PF-4956-sonli “Madaniyat va sport sohasida boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmonida “Musiqa ... san’atini yanada rivojlantirish” vazifasi belgilangan. O‘zbekiston Respublikasi Kadrlar

Tayyorlash milliy Dasturi va davlat ta’lim standartlarida kasbiy yetuk, axloqiy barkamol va ijtimoiy faol kadrlarni voyaga yetkazish vazifasi qo‘yilgan. Buning uchun zamonaviy yangi avlod o‘quv adabiyotlarini yaratib borish taqozo etiladi. “An’anaviy xonandalik” namunaviy o‘quv dasturi va davlat ta’lim standartlariga muvofiq tayyorlangan ushbu “An’anaviy yakka xonandalik” o‘quv qo‘llanmasi ana shu ehtiyojlarning hosilasi sifatida yuzaga keldi. O‘quv qo‘llanma “An’anaviy yakka xonandalik” kursining ishchi o‘quv dasturi asosida tuzildi va unda bu boradagi ilmiy amaliy tajribalar umumlashtirildi. **“An’anaviy yakka xonandalik”** fani “An’anaviy xonandalik” umumiy fanining tarkibidagi ixtisoslik fani bo‘lib, uning Ishchi o‘quv dasturi “An’anaviy xonandalik” fanining namunaviy dasturi asosida shakllantirilgan.

Fanning maqsadi. “An’anaviy yakka xonandalik” fani bo‘lajak oliy ma’lumotli yakka xonandalarga kuylash asoslari, yakkaxonlik ijro uslublari va yakka xonandalik ijodiy maktablari bo‘yicha chuqur bilim berish hamda ularni ijrochilik mahoratlarini shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifalari. “An’anaviy yakka xonandalik” fanining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- bo'lajak oliy ma'lumotli yakkaxon xonanda – mutaxassislarga kuylash asoslari bo'yicha chuqur nazariy bilim berish;
- bo'lajak mutaxassislarni yakkaxon xonandalik ijro uslublari va an'anaviy ijodiy maktablari bilan tanishtirish;
- bo'lajak yakkaxon xonandalarning yakkaxon ijrochilik san'ati tarixi, zamonaviy yo'nalishlari va istiqbolli asoslari bo'yicha bilimini oshirish;
- bo'lajak mutaxassislarning ijod qilish, ashulalarni tanlash va o'zlashtirish, kompozitor va bastakorlar bilan ishlash, sozandalar bilan hamkorlik qilish mahoratini shakllantirish;
- bo'lajak yakkaxon xonandalarning individual kuylash uslubiga ega bo'lish va xonandalikning nazariy asoslarini chuqur o'rgatish.

Mazkur o'quv qo'llanmani tuzishda ana shu maqsad va vazifalardan kelib chiqildi.

Fan bo'yicha qo'yiladigan talablar. “An'anaviy yakka xonandalik” fani bo'lajak yakkaxon xonanda – mutaxassislarga davlat ta'lim standartlari va fanning xususiyatlaridan kelib chiqib quyidagi talablarni qo'yadi:

- an'anaviy yakka xonandalik asoslari bo'yicha nazariy bilimlarni egallash;
- an'anaviy yakka xonandalik ijro uslublari, tarixi, ijodiy maktablari, mashhur namoyandalari, zamonaviy yo'nalishlari va istiqbolli asoslarini bilish;
- o'ziga xos kuylash va ovoz ustida ishlash ko'nikmasi, malakasi va mahoratiga ega bo'lish hamda individual ijro uslubini shakllantirishga harakat qilish;
- ijro qilish, bastakor va sozandalar bilan ishlash mahoratiga ega bo'lish hamda tinglovchilar bilan yuksak madaniyatli asosda munosabatda bo'lish malakasini egallash.

Ushbu O'quv qo'llanmada ana shu talablar hisobga olindi.

O'quv qo'llanmaning tuzilishi. Mazkur “An'anaviy yakka xonandalik” o'quv qo'llanmasining tuzilishi asosiy mavzular, ularning rejasi, matni, mustahkamlash uchun savollar va topshiriqlar, mavzular bo'yicha tegishli adabiyotlar, mustaqil ishlash uchun savollar va topshiriqlar, testlar, o'zlashtirish va ijro mahoratini

oshirish uchun mo'ljallangan namunaviy ashulalar va ularning natijasi hamda tavsiya etilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

O'quv qo'llanma mavzular tahlili, har bir mavzu bo'yicha mustahkamlash uchun savollar va topshiriqlar, mustaqil ishlash uchun tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar va ilova tuzilishidan iborat. Unda quyidagi masalalar tahliliga asosiy e'tibor qaratiladi:

- "an'anaviy yakka xonandalik" tushunchasining xususiyatlari va ob'ekti;
- an'anaviy yakka xonandalik ijrochiligi tarixiy takomili;
- an'anaviy yakka xonandalik uslubi;
- nazariy va amaliy tavsiyalar.

O'quv qo'llanmadan nazariy va amaliy mashg'ulotlar jarayonida, shuningdek, mustaqil ishlash va jo'rnavoz bilan individual dars jarayonida foydalanish tavsiya etiladi.

O'quv qo'llanmaga doir fikr-mulohazalaringizni kutib qolamiz.

1. An'anaviy yakka xonandalik xususiyatlari

Kalit soʻzlar: an'anaviy, yakka, xonandalik, ta'rif, manba, xususiyat, umumiy, asar, ilmiy, amaliy, ijro, uslub.

O'zbekiston musiqa san'atida an'anaviy yakka xonandalik eng muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mutaxassislar xulosaga kelishganidek, jahon xalqlari qatorida o'zbek xalqi musiqa san'ati ham yakka ovoz (monodiya) hodisasidan kelib chiqqan [1,10-b.].¹Unga ko'ra, qadim zamonda inson o'z tovushini anglagach, o'zicha hirgoyi qilgan, asta-sekin bu hirgoyi sayqallanib ovoz tusini olgan va natijada bir shaxsning o'z his-tuyg'ularini kuylash paydo bo'lgan. Buning takomili natijasida **Yakka xonandalik** (yakka ovozda kuylash) tartib topgan va takomillashuv davomida **an'anaviylik** (tajribani ikkinchi kishiga uzatish) tusini olgan. Shu tariqa musiqa san'atimizda o'ziga xos yo'nalish yakka xonandalik san'ati tabiiy-tadrijiy ravishda kelib chiqqan [5,61-b.]. Bu o'rinda mazkur san'atning asosiy tushunchalari mazmunini anglab olish kerak bo'ladi.

“An'anaviy yakka xonandalik san'ati” tushunchasining an'anaviy iborasi “bir tomondan meros qoldirish va ijtimoiy vorislikni, ikkinchi tomondan esa yangilanish va navqironlikni” anglatadi [9,17-b.]. Buning ma'nosi shuki, yakka xonandalik san'atida tajribali san'atkor (kuylovchi) o'zining ijro mahorati sirlarini yosh iste'dodli shaxsga uzatadi, bu yosh iste'dod yakka xonandalik asoslariga vorislikni qabul qiladi va ayni paytda, har bir yakka xonanda bu san'atning zamon va makon talablariga mos ravishda rivojlanib borishini ta'minlaydi, bu an'anaviylikning navqironligidir (hamisha amalda bo'lishidir). Shu tariqa yakka xonandalik san'atida davomiylik ta'minlanadi. Demak, yakka xonandalik san'atida an'anaviylik bu:

- yakka ovozda kuylash asoslarini ajdodlardan avlodlarga uzatib borish;
- sohada vorisiylikni ta'minlash;
- bu san'at turini zamon talablariga mos ravishda rivojlantirib borishdir.

¹Eslatma: Ishoralar “Foydalanilgan adabiyotlar” ro'yxati bo'yicha beriladi.

Yakka xonandalik – kuylash san’atining negizi bo‘lib, unda muayyan ashula (qo‘shiq) bir shaxs tomonidan yakka ovozda ijro etiladi. Musiqa san’atiga oid adabiyotlarda yakka xonandalikning bir necha xususiyatlari tahlil qilib o‘tilgan [4;5;11-b.]. Ular tahlil qilinganida asosiy xususiyatlar ko‘zga tashlanadi. Unga ko‘ra, yakka xonandalikda bo‘lish uchun:

- talab darajasida ovoz diapozoniga ega bo‘lishi;
- musiqiy eshituv va kuylash layoqati mavjud bo‘lishi;
- muayyan ko‘nikma va malakani egallashi kerak.

Aslida har bir shaxsda bu xususiyatlar mavjud bo‘ladi, yakka xonanda bo‘lish uchun esa mazkur xususiyatlarni yoshlikdan tarbiyalash taqozo etiladi. Yakka xonanda uchun eng asosiy masala ovozdir, bunday ovoz “odamning ovoz a’zolari yordamida musiqali tovushlarni hosil qilish qobiliyati” deb ataladi [9, 287-b.]. Yakka xonandaning ovozi o‘ziga odamlar ovozidan aynan musiqali tovush ekanligi bilan farqlanadi.

Ilmiy xulosalarga ko‘ra, insonning ovozi 12-13 yoshdan boshlab to‘liq hajmga (1,5 oktavaga) erishadi [5, 14-b.]. Mana shu davrdan boshlab bo‘lajak yakka xonanda ovozi professional asosida tarbiyalanib va rivojlantirilib boriladi. Shu jihatdan respublikamizda bolalar musiqa va san’at maktablarining o‘qituvchilari, mutaxassislari hamda jo‘rnavozlari bo‘lajak yakka xonandalarning ovozi tarbiyasiga ilmiy-professional asosida yondashishi taqozo etiladi.

Professional yakka xonanda bo‘lish uchun quyidagi xususiyatlarga ega bo‘lgan ovoz sohibi bo‘lish kerak:

- 1) ovozning jarangdor, shirador va uzoq sadolanishga ega bo‘lishi;
- 2) ovoz diapazoni 2 oktava bo‘lishi va sadosining ravon hamda tekis chiqishi;
- 3) xonandaning o‘z ovozi kuylash jarayonida boshqara olishi.

Bunday ko‘nikma va malakaga erishish uchun har bir shaxsda imkoniyat mavjud bo‘ladi. Bu imkoniyatni ro‘yobga chiqarish professional musiqa ta’limi jarayonida kechadi.

An'anaviy yakka xonandalikning san'atligi shundaki, unda muayyan she'riy matn ashula (qo'shiq) shaklida musiqa vositasida tinglovchiga etkaziladi. Tinglovchi xonandaning kuylashidan ruhiy-ma'naviy zavq oladi, muayyan fikr yoki g'oyani uqadi hamda kuylovchiga munosabat bildiradi. Aynan mana shu nuqtada an'anaviy yakka xonandalikning o'ziga xos san'at ekanligi namoyon bo'ladi.

An'naviy yakka xonandalikning ikki turi mavjud: 1) havaskor yakka xonandalik; 2) professional yakka xonandalik. Havaskor yakka xonanda kuylashning dastlabki asoslarini o'zlashtirib, an'anaviy ashulalarni (qo'shiqlarni) ijro etish bilan cheklanadi. Professional yakka xonanda esa musiqa ta'limini olgan, yakkaxon yoki ansambl tarkibida an'anaviy ashulalarni (qo'shiqlarni) talab darajasida ijro etuvchi hamda ijod bilan shug'ullanuvchi san'atkordir. Bugungi kunda mamlakatimizda havaskor va professional yakka xonandalik uzviy rivojlanib bormoqda. Ayni paytda, professional yakka xonandalikni rivojlantirib borish taqozo etiladi. Chunki jahon xalqlarining hozirgi rivojlanib borish jarayoni har bir soha qatorida musiqa san'ati yo'nalishlarini taraqqiy ettirishda professionalizm omiliga asosiy e'tiborni qaratmoqda.

Yakka xonandalik ashula ijrochisi uch mutaxassis bilan o'zaro aloqada ijro mahoratini hosil qiladi: 1) ta'lim jarayonida ustoz bilan; 2) ashula matni muallifi bilan; 3) bastakor (kompozitor) bilan. Bu ijodkor yakkaxon ashula ijrochilariga xos xususiyatdir va ayni paytda, ko'pchilik yakka xonandalar an'anaviy ashulalarni ijro qilish bilan cheklanishini ta'kidlash joiz. Lekin, biz shaxsiy tajribamizdan kelib chiqib ijodkor yakkaxon ashula ijrochilarni yakka xonandalik san'atini rivojlantiruvchi muhim tayanch deb hisoblaymiz. Negaki, bunday toifa ijro etgan yangi va original ashulalar yillar sinovidan o'tib an'anaviy ashulalarga aylanib boradi. Shu ma'noda biz tomonimizdan Xusrav Dehlaviy (XIV asr) so'zi va Shavkat Mirzayev musiqasi bilan ijro etilgan quyidagi "Kerak yo'qdur" ashulasi bugungi kunda an'anaviy ashulaga aylanganini misol tariqasida keltirib o'tish mumkin:

Kerak yo'qdur

Sh.Mirzayev musiqasi
X.Dehlaviy g'azali

$\text{♩} = 70$

Dedim - ki: Sen - ga dil - dan bir xo - na kerak yo'q - dur? Dedim - ki: Sen - ga

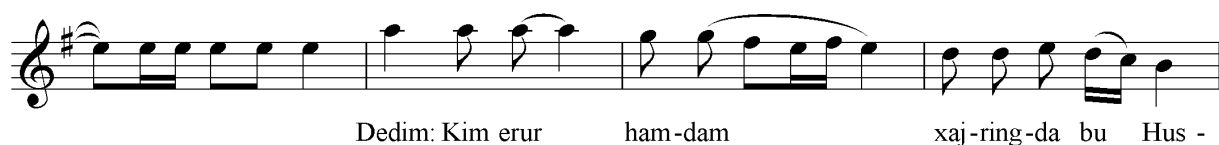
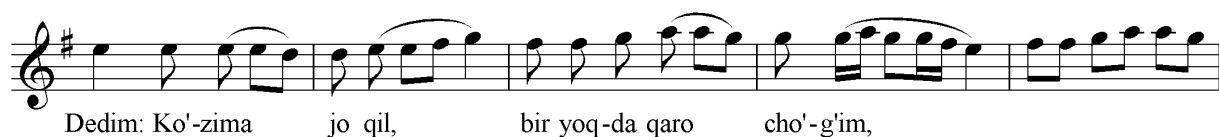
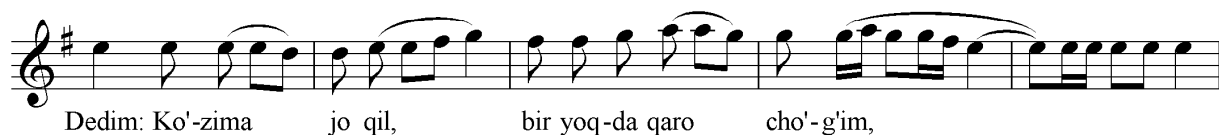
dil - dan bir xo - na kerak yo'q - dur? Dedi - ki: Xazi - nam - ga

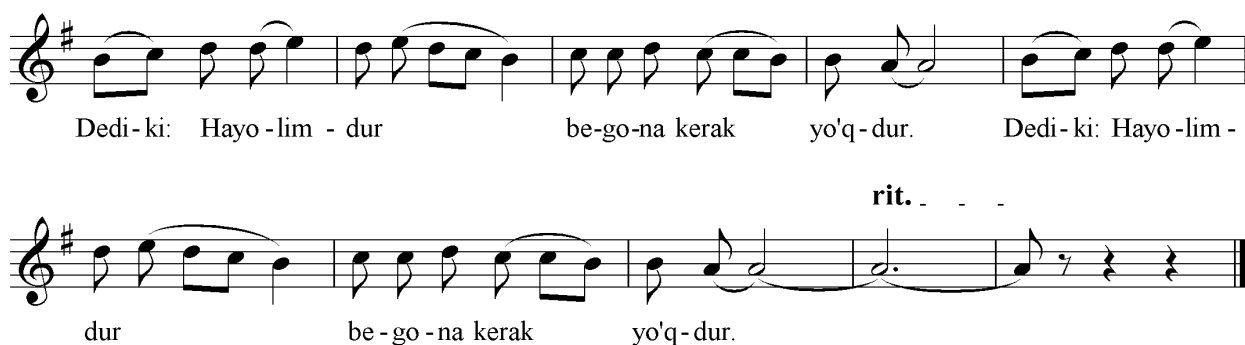
vay - ro - na kerak yo'q - dur? Dedi ki: Xazi - nam - ga voy - ro - na kerak

yo'q - dur? Dedim: So' - zing o' - tig'a jon - ni yoqay yo - rim,

Dedim: So' - zing o' - tig'a jon - ni yoqay yo - rim, Dedi - ki: Charo -

g'im - ga par - vo - na kerak yo'q - dur. Dedi - ki: Charo - g'im - ga

Dedimki: Senga dildan bir xona kerak yo‘qdur,
Dediki: Xazinamga vayrona kerak yo‘qdur.

Dedim: So‘zing o‘tig‘a jonimni yoqay yorim,
Dediki: Charog‘imga parvona kerak yo‘qdur.

Dedim: Ko‘zima jo qil, bir yoqda qara cho‘g‘im,
Deydi: Kiraman tanho hamxona kerak yo‘qdur.

Dedimki: Bo‘lay mahram ul majlisi hosinga,
Dediki: Bu majlisda devona kerak yo‘qdur.

Dedim: Kim erur hamdam hajringda bu Xusravga,
Dediki: Xayolimdur, begona kerak yo‘qdir.

Ashulada ma’shuqning ishq hijronlari vositada oshiqni ma’naviy-ruhiy komillashtirishi badiiy tasvirlangan va ma’shuqning xayolida vasl va’dasi mavjudligi ashula mazmunining yechimidir. Xusrav Dehlaviyning ushbu mumtoz ashulasida professional xalq musiqa og‘zaki ijodi, an’anaviy ashula ijrochilik san’ati va yakka xonandalikning mahorati mezonlarini baholovchi o‘ziga xos ijro uslublari ifodalangan. Ushbu ashulaning yakkaxon ijrosida avj nuqtalarning o‘ziga xos berilishi taqozo etiladi.

Bu o‘rinda ushbu masalaga oid mahoratni oshirishga doir XX asrning mashhur shoiri Chustiy g‘azali va Sh.Mirzayev musiqasi bilan ijro etiladigan “Kim keyin, kim ilgari” ashulasi matniga e’tiboringizni tortamiz.

Kim keyin, kim ilgari

Sh.Mirzayev musiqasi
Chustiy g'azali

$\text{♩} = 77$

Bar-chamiz bu yo'l-da am - mo

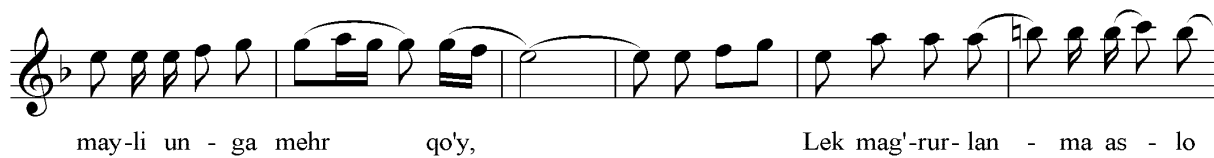
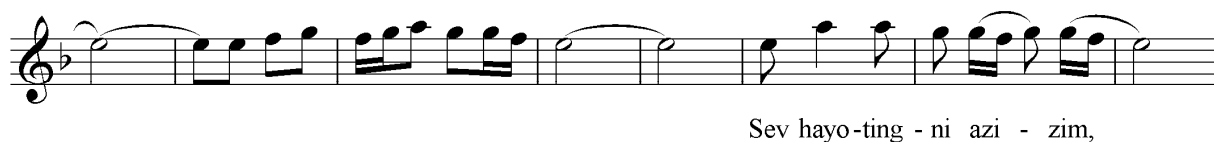
kim keyin, kim il - gari, Bar-chamiz bu yo'l-da am - mo

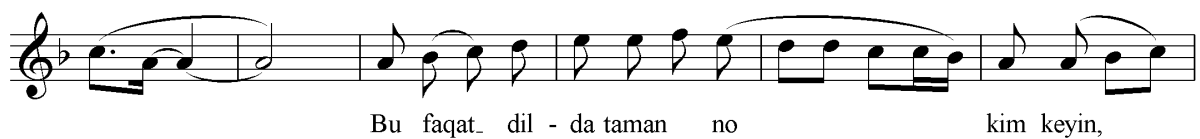
kim keyin, kim il - gari, Bil-magan hech qay - si do-no

kim keyin, kim il - gari. Bil-magan hech

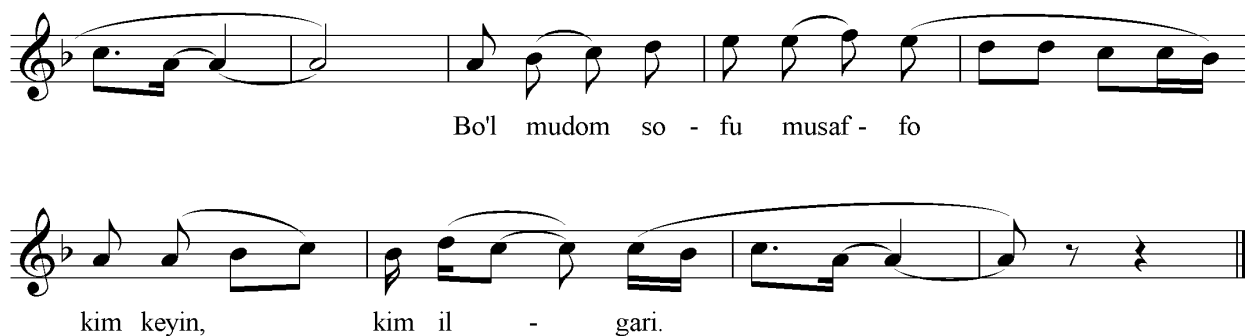
qay - si do-no kim keyin, kim il - gari.

Go - hi oy ol - din bo - tar, go - hi quyosh un-dan burun,

*Barchamiz bu yo'lda, ammo kim keyin, kim ilgari,
Bilmagan hech qaysi dono kim keyin, kim ilgari.*

*Gohi oy oldin botar, gohi quyosh undan burun,
Bu qiziq odatli dunyo, kim keyin, kim ilgari.*

*Sev hayotingni, azizim, mayli unga mehr qo'y,
Lek mag'rurlanma aslo, kim keyin, kim ilgari.*

*Barcha ham ketmay yashashni doim aylar orzu,
Bu faqat dilda tamanno, kim keyin, kim ilgari.*

*Umrimiz xuddi oqar suvdek, oqib bormoqdadur,
Etgusi manzilga oshno kim keyin, kim ilgari.*

*Keksamu sog'mu kasalmu yoshmu, bilmas ketmog'in,
Bo'lmagan hal bu muammo kim keyin, kim ilgari.*

*Balki ketmasman demasdan elu-yurtni rozi qil,
Menmu yo senmu, mabodo, kim keyin, kim ilgari.*

*Chustiyo, paysalga solmasdan dilingni pok tut,
Bo'l mudom sofufu musaffo, kim keyin, kim ilgari.*

Bul ajab

Sh.Mirzayev musiqasi
A.Oripov she'ri

$\text{♩} = 60$

Bul ajab xor kim - sa-din im- dod so' ray-di xor - lar

Bul ajab xor kim - sa-din im dod so' ray-di

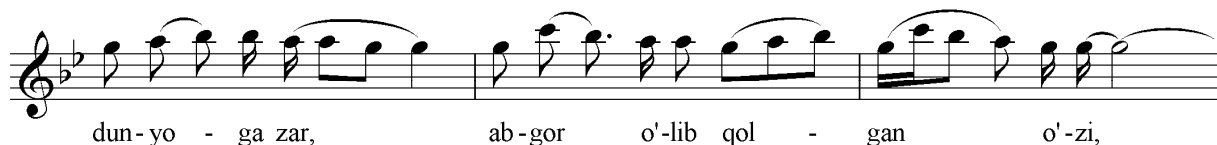
xor - lar Siz be - mor ko'k-si - ga bosh

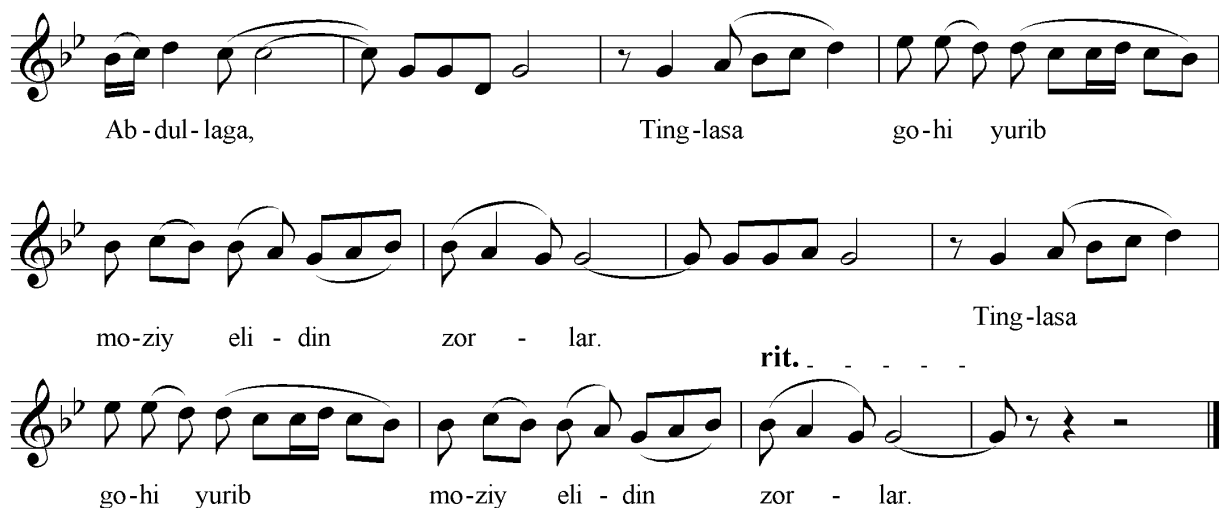
ur-mang-giz ey be - mor - lar. Siz be - mor

ko'k-si - ga bosh ur-mang-giz ey be - mor - lar.

Gar falak bur - ji - da shams uy-qu - ga sol sa

*Bul ajab xor kimsadin imdod so‘raydi xorlar,
Siz bemor ko‘ksiga bosh urmangiz ey bemorlar.*

*Gar falak burjida shams uyquga solsa o‘zni,
Etdi navbat bizga deb chaqnar emish sayyorlar.*

*Fozilu donish eli qo‘l yuvsa bu dunyoga gar,
Vo ajab, oqqan suvin nush etar shayx xunxorlar.*

*Sajdaga boshing urib, faryod chekma ey rafiq.
Endi sen topgaymiding topmabdiku ag‘yorlar.*

*Kim berib dunyoga zar, abgor o‘lib qolgan o‘zi.
Kimki dorni buzdi gar, anga qurildi dorlar.*

*Kimsalar, badbin deya boqmang bukun Abdullaga
Tinglasa gohi yurib moziy elidin zorlar.*

E’tibor berilsa, ijodkor yakkaxon ashula ijrochisining individual ijodkorligi uning faoliyatida nisbatan nazariy-amaliy samaradorligiga asos bo‘ladi. Keltirilgan namunaviy ashulalardan ma’lum bo‘ladiki, har bir yakkaxon ashula ijrochisi individual ijodkorlik va kuylash mahoratini egallashi uchun o‘ziga xos ashulalarni ijro qilishga asosiy e’tiborni qaratishi kerak. Buning uchun yakkaxon ijrochi ashula matni, kompozitor yoki bastakor, sozanda va soha mutaxassisi bilan hamkorlik qilishi maqsadga muvofiq. Shu sababli, bunday san’atkorlar hamisha tinglovchi va uning bahosini his qilib turadi. Tinglovchining yakka xonandaga bo‘lgan bahosi bu

ayni paytda, uning ustozlari, bastakori va sozandalariga bo'lgan munosabatni ham ifodalaydi. Bizning tajribamizda mazkur sinovlar o'tganligi, ulardagi muammolarni o'z vaqtida bartaraf etganligimiz hamda ustoz san'atkorlar yordamida maqbul faoliyatga intilganimizni ta'kidlab o'tish joiz.

Yakka xonandalikda umumiy ijro usulublarini o'zlashtirish va kuylovchining o'z individual ijro uslubini shakllantirishga butun faoliyat davomida amal qilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mustahkamlash uchun savollar

1. Yakka xonandalik (yakka ovozda kuylash) san'ati qanday tizim asosida paydo bo'lgan?
2. "An'anaviy yakka xonandalik san'ati" tushunchalari qanday ma'nolarga ega?
3. Yakka xonandalik san'atida asosiy ijro omili nima?
4. Ijodkor yakkaxon ashula ijrochisining qanday tasavvur qilasiz?

2. An'anaviy yakka xonandalik ijrochiligi tarixi

Kalit so'zlar: nazariya, tarix, ijrochilik, ta'lim, musiqa, ustoz, ijod, an'ana, uslub, mashhurlik, davr.

O'zbek musiqa san'atida an'anaviy yakka xonandalik san'ati qadim davrlardan buyon rivojlanib kelmoqda. Professional musiqa nazariyamiz asoschisi Abu Nasr Forobiy (X asr) "Katta musiqa kitobi" asarida saboq berganidek, musiqa san'ati ijrochiligining muhim ikki turi mavjud:

1) ohanglarni kuylash vositasida ijro etish;

2) ohanglarni cholg'ular vositasida ijro qilish [1, 156-b.]. An'anaviy yakka xonandalik ana shu birinchi turi ijro san'atining negizi hisoblanadi, shu sababli u qadimiy va hamisha zamonaviy san'at bo'lib kelmoqda. Buning uchta sababi bor:

1) an'anaviy yakka xonandalik san'atida inson ovozidagi tabiiy ohanglar ro'yobga chiqadi;

2) bunda kuylash jarayoni vaqt omilida kechadi;

3) kuylovchi harakatlar tizimidan foydalanadi: Aynan inson ovozidagi tabiiy ohang, vaqt va harakat uyg'unligi an'anaviy yakka xonandalik san'atining nazariy tayanchlari sifatida qabul qilinadi.

Musiqa san'atimizda an'anaviy yakka xonandalik san'ati ikki shaklda tarixan rivojlanib kelmoqda:

1) Professional xalq og'zaki shaklida;

2) An'anaviy professional musiqa shaklida.

Professional xalq og'zaki shaklidagi an'anaviy yakka xonandalik san'atida

qo'shiq kuylash ustozdan shogirdga uzatib kelinmoqda, bunda qo'shiq va kuyning muallifi ko'p hollarda xalq hisoblanadi [8, 31-b.]. Bu juda qadimgi davrlardan hozirgi kungacha davom etib kelmoqda. Misol uchun 1936 yili Buxoroda yozib olingan quyidagi "Osmonda oy o'ynaydi" qo'shig'iga e'tibor bering [13, 140-b.]:

Осмонда ой ўйнайди

М. М. $\text{♩} = 60$

Ос - мон - да ой ўй - най - ди, ер -
да чой - диш қай - най - ди. Ер со - фин - га -
ним би - либ гул - да бул - бул сай - рай - ди.

Osmonda oy o‘ynaydi,
Yerda choydish qaynaydi.
Yor sog‘inganim bilib,
Gulda bulbul sayraydi.

Xalq she’ri va kuyi bilan yakkaxon ijro etiladigan bu qo‘shiqning xususiyatlariga e’tibor bering:

- a) matn o‘ziga xos musiqiy ohanglarga boy;
- b) har bir so‘z o‘z o‘rnida ishlatilgan va kuylash jarayonida talaffuzda to‘siq yuzaga kelmaydi;

v) qo‘shiqning mazmuni obrazlar uyg‘unligida aks etgan: “Oy” – osmonning go‘zali, “choydish” – ishq, “Gulva bulbul” – ma’shuq va oshiq [7]. Qo‘shiqda lirik qahramonning his-tuyg‘ulari she’r matni va musiqa obrazlarining uyg‘unligi vositasida ifodalangan.

Professional xalq og‘zaki shaklidagi an’anaviy yakka xonandalik san’atida muayyan mualliflarning asarlari ham xalq kuyi vositasida ijro etiladi va bunda aruz she’riy o‘lchovidagi asarlar ba’zan barmoq she’riy o‘lchoviga o‘tkazilib kuylanadi.

Qo'shiqda ishqning insonni o'tkinchi hoyu-havaslardan ("xonumonlar") poklab, ulug' maqsadlar sari da'vat qilishi g'oyasi ifodalangan. Chunki oshiq odam – insonparvarlik va ezgulikka intiladi.

Zero, professional xalq og'zaki shakllidagi an'anaviy yakka xonandalik qo'shiqlarida lirik ruh ustuvor bo'ladi va bu shakl bugungi kunda folklor – etnografik hamda estrada ansambllari ijrochilari tomonidan muvaffaqiyatli davom ettirib kelinmoqda.

Bu o'rinda bizni nisbatan an'anaviy professional shakldagi yakka xonandalik san'atining tadrijiy takomili qiziqtiradi. ²Unga ko'ra, mazkur shakldagi yakka xonandalik ijrochiligi X asrdan e'tiboran professional kuylovchilar, sozandalar va bastakorlar tomonidan rivojlantirib kelinmoqda. Bu shakl ikki ko'rinishda taraqqiy etib kelmoqda: 1) an'anaviy ashula ijrochiligi; 2) maqom ashula ijrochiligi. Lekin, bu ko'rinishlar o'zaro chambarchas bog'liqlik ekanligini va ular bir-birini taqozo etishini e'tibordan soqit qilmaslik lozim.

Professional an'anaviy yakka xonandalik san'atida X asrdan boshlab ashulalarning turkumlashtirilishi va ularning ijro yo'llari belgilanishi ko'zga tashlanadi. Abu Nasr Forobiyning (X asr) "Katta musiqa kitobi" asarida ta'kidlanishicha, an'anaviy yakka xonandalik san'ati ikki turda insoniyat musiqa san'atida rivojlanib kelgan:

- 1) Iste'dodsiz bo'lsa-da yakkaxon ijrochi tabiiy imkoniyatlariga tayangan holda kuylagan;
- 2) Iste'dod egasi bo'lgan yakkaxon ijrochi o'zidan avvalgi an'anaviy ashula ijrochiligini davom ettirgan va o'zidan keyingilarga uzatgan [1, 157-b].

Albatta, bu o'rinda Forobiy havaskor va professional yakka xonandalik ijrochiligi to'g'risida so'zlamog'da. Lekin, har ikki holat bir-birini taqozo etadi. Shu sababli yakka xonandalik ijrochilik san'ati rivojida bu ikki shakl uyg'un qabul qilinishi kerak. Mufakkir ashulaning tarannum (1), talqin (2) va tanag'um (tafsilot) (3) turlarini ta'kidlab ko'rsatadi [1,157-b]. Bunda tarannum lirik ruhdagi,

²Chunki o'quv qo'llanmada ushbu yo'nalish asosiy ob'ekt sifatida tanlangan.

talqin ijtimoiy-falsafiy mazmundagi va tanag‘um holat hamda kechinmalarni ifodalovchi ashulalar turkumi ekanligini ta’kidlash joiz. Yakkaxon ijrochi ashulalarning bu turlarida o‘ziga xos ijro yo‘llari va mahoratini namoyon qilgan. Masalan, tarannum turkumidagi ashula ijro yo‘li tanag‘um turkumidagi ashula ijrosidan farq qilishi kerak, chunki birinchisiga sho‘x va ikkinchisiga esa iltijo ruhi xosdir.

Unsurmaoliy Kaykovus (XI asr) “Qobusnoma” asarida XI asrdan boshlab an’anaviy yakka xonandalik san’atiga bevosita Qur’oni Karimni yoddan biluvchi shaxslarga nisbatan qo‘llaniladigan hofiz atamasini kiritdi [12,284-b]. Bu muhim ma’naviyat bo‘lib, unga ko‘ra, yakkaxon ashula ijrochisi musiqaga oid nazariy va amaliy bilimlardan to‘liq xabardor bo‘lishi lozim edi. Shu sababli XI asrdan XX asrning I-choragigacha bo‘lgan davrdagi yakkaxon ashula ijrochilarining nafaqat xonanda (kuylovchi), balki bastakor va sozanda ham bo‘lganligi kuzatiladi.

Kaykovus ashulalarining uch turkumini ta’kidlab ko‘rsatadi:

- 1) Xusravona ashulalar – vazmin va ma’noli ohangda kuylanadi;
- 2) Hafof ashulalar – yengil va ruh berish ohangida ijro etiladi;
- 3) Tarona ashulalar – sho‘x va lirik ruhda kuylanadi [12,285-b].

Mazkur masalalarga e’tibor berish, yakkaxon ashula ijrochisining ijroda o‘ziga xos uslubga ega bo‘lishi va kuylash mahoratini oshirib borishini ta’minlaydi. Chunki ashula turkumlari ijro uslublari qanday bo‘lishiga yo‘l ko‘rsatib turibdi.

Zero, SafiuddinUrmaviy (XIII asr) “Kitobul-advor” (musiqa nazariyasi) asarida o‘n ikki maqomni tizimlashtirishgacha, an’anaviy yakka xonandalik sa’nati maqom ijrochilik yo‘nalishida rivojlanib bordi. Bu masala muhim bo‘lib, unga ko‘ra, yakkaxon ashula ijrochisi XIII asrdan boshlab an’anaviy va maqom ashula ijrochiligi asoslarini *uyg‘un* o‘zlashtirishi taqozo etildi. Bunday holatlarni hisobga olish yakka xonandalik ijrochilik san’atining tarixiy-tadrijiy takomilini to‘liq idrok etishga olib keladi.

Zero, XIV-XV asrlarda an'anaviy yakkaxon ashula ijrochiligi o'ziga xos tarzda rivojlandi. Bu borada zamonasining mutafakkiri Abdurahmon Jomiy (XV asr) "Risolai musiqiy" asarida fikr yuritib deydi: "Esimda, o'smirlik davrimda men musiqa ilmi bilan shug'ullangan edim va uning tarkibiy qismi sifatida xonandalikni ham o'rgangan edim. Bugun keksaygan chog'imda o'sha davrlarda kuylagan ashulalarimdan birini hirgoyi qilib berishni do'stlarimdan biri³ so'radi va quyidagi satrlarni keltirib o'tishni lozim topdim:

Bizga haqning karami – jon, ruh va vujud
Jonning vujudida bo'lishi mavjuddir.
Ayo sen kuylovchi, ma'nisiz ashulang bilan,
O'ylaysan jonsiz kimsalarga beraman jon.

Qabrda buning hisobi borki, kerak –
Ki, jonsizlarni qilgil jonsarak" [12,304-b].

Demak, Abdurahmon Jomiyning fikricha, birinchidan, yakkaxon ashula ijrochisi tinglovchining joni, ruhi va vujudini harakatga keltirishi kerak: ikkinchidan, buning uchun ijrochi yuksak mahorat egasi bo'lishi shart. Jomiy yakkaxon ashula ijrochilariga o'n ikki maqom aytish yo'llarini quyidagi xususiyatlarga asosan ijro etishni tavsiya qiladi [12,309-b].

T/r	Maqomlar	Xususiyatlari
1	Ushshoq, Navo, Busalik	Kuch-quvvat va jasurlik uyg'otadi
2	Rost, Iroq, Isfahon,	Shodlik va quvonch uyg'otadi
3	Buzruk, Zirafigand, Rohaviy, Zangula,	Dard va alam uyg'otadi
4	Hijoz va Husayniy	Zavq va shavq uyg'otadi

Mutafakkir mazkur maqomlarning sho'ba va ovozlaridagi xususiyatlarni ham ko'rsatgan, umuman uning fikricha, maqom ashulalari tinglovchiga "Huzur-

³Bizningcha, bu shaxs Jomiyning eng yaqin kishisi Alisher Navoiy (1441-1501), chunki u aynan Navoiyning taklifi bilan ushbu asarini yozgan

halovat beradi” [12,308-b]. Yakkaxon ashula ijrochisi bu xususiyatlarini hisobga olsa, kuylash jarayonida kutilgan maqsadga erishadi.

Shu tariqa XV asrdan XX asr I choragiga qadar an’anaviy yakka xonandalik san’atida yuksak mahoratli ashula (qo’shiq) ijrochilari faoliyatda bo’lib, bu san’atning rivojiga munosib hissa qo’shishdi. Bu o’rinda eng mashhur yakkaxon ashula ijrochilari to’g’risidagi ma’lumotlarga namuna sifatida e’tiboringizni tortamiz.

1. Hofiz Basir (XV asr). “Hazrat Dovud payg’ambardan keyin hech kim Hofiz Basirdek xonandalik qilolmagan. Bir gal u kuylaganida (ta’sirlangandan) to’rt kishi hushidan ketgan. U Xoja Tovus Devonning ta’ziyasi kuni Xoja Kirmoniyning g’azali bilan ijro etiladigan ashulani kuylab, quyidagi avj nuqtani ijro qilgan:

*G’amingdan kuymagan dilni o’tga tashlayman,
Sen uchun yonmagan jonning sovura boshlayman.*

Shunda ayvon kunjidan bir musicha parvoz qilib o’zini Hofizning qo’yniga tashlagan va jon bergan. Ashula yakuniga qadar qirq kishi hushidan ketgan” [6, 11-12-b].

2. Abdulloh Muborak (XV asr). “Mashhur hofiz, O’zgantning Chortoq hududidan. Uning ovozi shu qadar shirador ediki, u kuylaganida yon-atrofdagi jonzoqlar ham sukut saqlab qolardi”[14,33-b].

3. Ustod Shodi (XV asr). “Mashhur xonanda, bastakor va sozanda. U kuylaganida ashulaning avjini shu darajada ijro etadiki, undan keyingilar o’sha ashulani kuylaganida avj nuqtani uningdek berolmas edilar”[14,38-b].

4. Xoja Abdulla (XV asr). “Mavqeyi a’lo xonanda, u kuylaganida ovozi bulbulnikidek sadolanar edi va bundan barcha taajjub qilardi”[14,68-b].

5. Hofiz Boboiy (XVII asr). “Ovozi Arshga qadar yetadigan xonanda va bastakor. U Mavlono Kavkabiylar tizimlashtirgan 12 maqom va uning 24 sho’basining barchasiga ashula yaratdi, u zot O’ratepalikdir” [14,69-b].

Mazkur keltirilgan misollardan ma'lum bo'ladiki, yakka xonandalik san'ati rivojida yakkaxon ashula ijrochilarining xizmati yuksak bo'lgan. Bunday ijrochilar yorqin ovoz sohibi, ijodkor, bastakor va sozanda bo'lganligi bilan ham diqqatni tortadi. Yakkaxon xonandalikning nufuzi ana shular bilan belgilanadi.

Mustahkamlash uchun savollar

1. An'anaviy yakka xonandalik ijrochiligi qadimgi davrlardan buyon necha shaklda rivojlanib kelmoqda?
2. Professional yakkaxon ashula ijrochiligi tarixan necha ko'rinishda taraqqiy etgan?
3. O'rta asrlarda yakkaxon ashula ijrochisi yana qanday kasblarga ham ega bo'lgan?
4. Mashhur yakkaxon tarixiy hofizlardan kimlarni bilasiz?

3. An'naviy yakka xonandalik uslublari

Kalit so'zlar: ashula, ijro, uslub, usul, musiqa, individual, ta'lim, ko'nikma, malaka, mahorat, ijod, samara.

O'zbek ashula ijrochilik san'atida an'anaviy yakka xonandalik alohida o'rin tutadi. Chunki bu ijrochilikda xonandaning bor iste'dodi, ijro mahorati va kasbiy tajribasi to'liq namoyon bo'ladi. Ayni paytda, an'anaviy yakka xonandalikda ijro uslublari umum xonandalik uslublariga asoslanadi. Biroq, yakka xonandalik ashula ijro (kuylash) uslublarini takomillashtirib borish imkoniyatlari kengligini eslatib o'tish joiz. Negaki "xonandalik uslubi – bu vokal musiqa asarlarini ijro etish yo'lidir [9, 287-b]. Shu sababli har bir yakkaxon ashula ijrochisi o'zining "Ijro yo'li"ni kashf etish, uni takomillashtirish va avlodlarga uzatish imkoniyatlariga egadir.

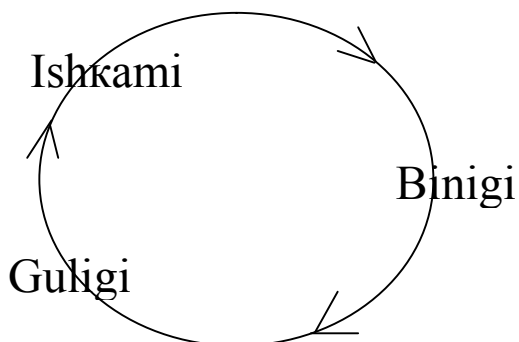
An'anaviy yakka xonandalik sharq ashula ijrochiligida mashhur bo'lgan quyidagi uch uslubga tayanadi:

- 1) Binnigi – bu dumog'idan chiqariladigan ovoz;
- 2) Guligi – tomoqdan chiqariladigan ovoz;
- 3) Ishkami – ko'prik-qorin diafragmasi vositasida hosil qilinadigan ovoz [9,288-b].

Tajribali va o'z ovozi boshqara oladigan yakkaxon ashula ijrochisi bu uslublardan teng foydalanishi kuzatiladi. Bunga erishishning asosi tinimsiz va izchil mashq hamda ovoz ustida ishlashdadir. Aynan mashq va ovoz ustida ishlash xonandalik uslubini kutilgan darajada egallash kaliti hisoblanadi.

Har bir yakkaxon ashula ijrochisi ovozi ishlatish usullari, ovozining tusi, kenglik ko'lami, kuchi va jarangdorligi bilan ajralib turadi. Qutbiddin Sheroziy (XIV asr) "Dur-at-toj" (Musiqa tojining duri) asarida deydi: "Inson qadimda o'zining ovozi jarangdor va yorqin ekanligini kashf etdi, bu – kuylashga olib keldi" [12,28-b]. Mutaakkir saboq beradiki, "insoning kuychan ovozi binigi (dimog'li), guligi (ochiq-jarangdor) va ishkami (yuqori) bo'ladi, ular tinglovchiga huzur

bag‘ishlaydi” [12,28-b]. Shu ma’noda yakkaxon ashula ijrochisi kuylash jarayonini dimog‘ ovozdan boshlab, tomoq ovozga o‘tishi va ashulaning avj nuqtasida ko‘krak-qorin ovozda ijro etishi kerak. Ba’zan ijroni avj nuqtadan boshlashga to‘g‘ri keladi, bunday holatda ovozni kutilgan darajada boshqarish kerak bo‘ladi. Umuman, ijro jarayonida ovozning sadolanishi aylanma harakatda bo‘ladi:

Shu sababli xonandaning ovozi o‘zgarishiga tez ta’sir ko‘rsatadi va tinglovchining ruhiga halovat beradi.

Zero, yakka xonandalikda ijro jarayonida quyidagi uch layoqatga ega bo‘lishi taqozo etiladi:

- 1) Ovozni me’yorli sadolantirish;
- 2) Musiqani yetarli darajada eshitish;
- 3) So‘zlarni aniq talaffuz qilish.

Bu uch layoqat yakkaxon ashula ijrochisi uchun muhim omil hisoblanadi. Mazkur talablar asosida quyidagi ashulalar boshlanmalarini ijro qiling:

1. “Girya” (Mashrab so‘zi):

Ajab Majnun erurman dasht ila sahrog‘a sig‘mamdur,
Dilim daryoi purdur, mavj urub dunyog‘a sig‘mamdur.

2. “Kim keyin, kim ilgari” (Chustiy so‘zi):

Barchamiz bu yo‘lda ammo- kim keyin, kim ilgari,
Bilmagan hech qaysi dono- kim keyin, kim ilgari.

3. “Saraxbori Navo” (Lutfiy so‘zi):

O‘tlig‘ ko‘zingni ko‘rgali bag‘rim kabob erur,
Sizdin ne yoshuray, ko‘nglum ishi xarob erur.

(o – o – o - o)

4. “Bul ajab ” (A.Oripov so‘zi):

Bul ajab xor kimsadin imdod so‘raydi xorlar,
Siz bemor ko‘ksiga bosh urmangiz ey bemorlar.

5. “Aylamas” (Nodira so‘zi):

Yor mango g‘ayri jafo aylamas,
Va‘da qilib, ango vafo aylamas.

Shunday qilib an‘anaviy yakka xonandalik uslublari imkoniyat doirasidagi hodisa bo‘lib, uni har bir ijrochi o‘zlashtirishi mumkin.

Mustahkamlash uchun savollar

1. An‘anaviy yakka xonandalikda qaysi uslublari asosiy hisoblanadi?
2. Yakkaxon ashula ijrochilari qanday jihatlari bilan farqlanib turadi?
3. Qutbiddin Sheroziy yakkaxon ashula ijrochisi ovozini qanday tushuntiradi?
4. Yakkaxon ashula ijrochisi necha turli layoqatga ega bo‘lishi kerak?

Mustaqil ishlash uchun savollar va topshiriqlar

1. Yakka xonandalik (yakka ovozda kuylash) san'ati qanday tizim asosida paydo bo'lgan?
2. "An'anaviy yakka xonandalik san'ati" tushunchalari qanday ma'nolarga ega?
3. Yakka xonandalik san'atida asosiy ijro omili nima?
4. Ijodkor yakkaxon ashula ijrochisining qanday tasavvur qilasiz?
5. An'anaviy yakka xonandalik ijrochiligi qadimgi davrlardan buyon necha shaklda rivojlanib kelmoqda?
6. Professional yakkaxon ashula ijrochiligi tarixan necha ko'rinishda taraqqiy etgan?
7. O'rta asrlarda yakkaxon ashula ijrochisi yana qanday kasblarga ham ega bo'lgan?
8. Mashhur yakkaxon tarixiy hofizlardan kimlarni bilasiz?
9. An'anaviy yakka xonandalikda qaysi uslublar asosiy hisoblanadi?
10. Yakkaxon ashula ijrochilari qanday jihatlari bilan farqlanib turadi?
11. Qutbiddin Sheroziy yakkaxon ashula ijrochisi ovozini qanday tushuntiradi?
12. Yakkaxon ashula ijrochisi necha turli layoqatga ega bo'lishi kerak?
13. An'anaviy yakka xonandalikning asosiy xususiyatlarini eslab qoling.
14. An'anaviy yakka xonandalik ijrochiligi tarixiga oid muhim ma'lumotlarni daftaringizga yozing.
15. An'anaviy yakka xonandalikning asosiy ijro uslublarini yodlab oling.

TESTLAR

1. Yakka xonandalik nima?
 - a) Yakkaxon kuylash
 - b) Yakka ovozda kuylash
 - v) Bir kishining kuylashi
 - g) Hammasi to‘g‘ri
2. An‘anaviy yakka xonandalik bu –
 - a) Umumiy xonandalikning tarkibiy qismi
 - b) An‘anaviy xonandalikning tarkibiy qismi
 - v) Maqom ijrochiligining tarkibiy qismi
 - g) Bilmadim
3. “An‘anaviy yakka xonandalik” fani qanday fan?
 - a) Ixtisoslik fani
 - b) Mutaxassislik fani
 - v) Tanlov fani
 - g) Umumkasbiy fan
4. An‘anaviy yakka xonandalik tarixi qadimiymi?
 - a) Yo‘q
 - b) Ha
 - v) Bo‘lishi mumkin
 - g) Bilmadim
5. An‘anaviy yakka xonandalikda tarixiylik va zamonaviylikni uyg‘unlashtirganmi?
 - a) Yo‘q
 - b) Bilmadim
 - v) Ha
 - g) Bo‘lishi mumkin
6. An‘anaviy yakka xonanda bo‘lish uchun qanday mahoratga ega bo‘lish kerak?
 - a) Nazariy bilimdonlik
 - b) Amaliy malakalik
 - v) Layoqatlik
 - g) Hammasi to‘g‘ri
7. An‘anaviy yakka xonanda qanday tayyorgarlikka ega bo‘lishi lozim?
 - a) Malakalik, ko‘nikmalik, mahoratlik

- b)Malakalik, ko‘nikmalik, ist’edodlik
 - v)Malakalik, ko‘nikmalik, tajribalik
 - g)Malakalik, ko‘nikmalik, bilimdonlik
- 8.An’anaviy xonandalikda ovoz muhim o‘rin tutadimi?
- a) Bilmadim
 - b) Yo‘q
 - v)Ha
 - g)O‘ylab ko‘rmabman
- 9.An’anaviy yakka xonanda bo‘lish uchun yoshlikdan shug‘ullanish kerakmi?
- a) Fikringizni yozing:
-
-
-
10. An’anaviy yakka xonanda individual ijro uslubiga ega bo‘lishi kerakmi?
- a) Fikringizni yozing:
-
-
-
11. An’anaviy yakka xonanda uchun nazariy bilim kerakmi?
- a) Bilmadim
 - b) Aytolmayman
 - v) Ha
 - g) Shart emas
12. An’anaviy yakka xonanda bastakor bilan hamkorlik qilishi kerakmi?
- a) Yo‘q
 - b) Shart emas
 - v) Albatta
 - g) O‘ylab ko‘rmabman
13. An’anaviy yakka xonanda kompozitor bilan hamkorlik qilishi kerakmi?
- a) Ha
 - b) Yo‘q
 - v) Bilmadim
 - g)Aytolmayman
14. An’anaviy yakka xonandalikni rivojlantirish uchun nima qilish kerak?

a) Fikringizni yozing:

15. Anʼanaviy yakka xonanda individual ijro uslubiga ega boʻlishi kerakmi?

- a) Bilmadim
- b) Ha
- v) Eʼtibor bermabman
- g) Aytolmayman.

TEST JAVOBLARINING KALITLARI

- 1. g
- 2. b
- 3. a
- 4. b
- 5. v
- 6. g
- 7. a
- 8. v
- 9. a (tahlil)
- 10. a (tahlil)
- 11. v
- 12. v
- 13. a
- 14. a (tahlil)
- 15. b

Tavsiya etiladigan adabiyotlar

1. Абу Наср аль-Фараби. Большая книга музыки. //Даупеева С. Философия музыки Абу Насра Мухаммада аль-Фараби. Часть тексты. –Алма-Ата. 2002. –с.148-221.
2. Alisher Navoiy. To‘la asarlar to‘plami. 10-jild. –Т., 2011.
3. Ahmad Yassaviy. Devoni hikmat. –Т., 1992.
4. Азимова А. Общие принципы музыкальной организации ашула. //Актуальные проблемы изучения музыкальных культур стран Азии и Африки. –Т., 1983. –с.129-133.
5. Благовенцкий И. Некоторые вопросы исполнительского искусства. –Минск., 1965.
6. Vosifiy Z. Badoe’ ul-vaqoe’. –Т., 1979.
7. Jabbor E. Folklor: obraz va talqin. –Qarshi, 1999.
8. Гафурбеков Т. Фольклорные истоки узбекского профессионального музыкального творчества. –Т., 1984.
9. Madaniyat va sa’nat atamalarining izohli lug‘ati. –Т., 2015.
10. Матякубова О. Додекаграмма. –Т., 2005.
11. Морозов В. Тайны вокальной речи. –М., 1967.
12. Музыкальная эстетика народов стран Востока. Тексты. –М., 1967.
13. Романовская Е. Статьи и доклады. Записи музыкального фольклора. –Т., 1957.
14. Семёнов А. Среднеазиатский трактат по музыке Девреш Али Ченги (XVII в.). –Т., 1940.
15. Проблемы музыкальной науки Узбекистана. Сборник. –Т., 1973.
16. Umrboqiy qo‘shiqlar. Ikki jildli. –Т., 2013.
17. Shoda-shoda marvarid. O‘zbek xalq qo‘shiqlari. –Т., 2006
18. Xoja Ubaydulloh Ahror. Tabarruk risolalar. –Т., 2004.

ILOVALAR

Ilova-1

“An’anaviy yakka xonandalik” fani bo’yicha tayyorlangan ushbu o’quv qo’lanmaning ishchi o’quv dasturi

Mazkur ishchi o’quv dasturi “An’anaviy xonandalik namunaviy dasturi asosida ishlab chiqilgan bo’lib, unda “An’anaviy yakka xonandalik” kursi bo’yicha nazariy-amaliy mashg’ulotlar mavzulari ifodalangan. Imkoniyatga qarab mavzular kengaytirilishi mumkin.

T/r	Yakka mashg’ulotlar mavzulari	Dars soatlari hajmi
1	“An’anaviy yakka xonandalik” xususiyatlari	4
2	An’anaviy yakka xonandalik ijrochiligi tarixi	6
3	Amaliy mashg’ulot	4
4	An’anaviy yakka xonandalik ijro uslublari	12
5	An’anaviy yakka xonandalikning professional ijrochiligi asoslari	12
6	Amaliy mashg’ulot	4
7	An’anaviy yakka xonandalikda ijodiy va individual ijro uslublarning ahamiyati	8
8	An’anaviy ashulalarni mustaqil o’zlashtirish	6
9	Amaliy mashg’ulot	4
10	An’anaviy ashulalar tahlili ustida ishlash	8
Jami		68

ASARLAR

Dugoh Husayniy

Farg'ona Toshkent maqom yo'llaridan

Fuzuliy g'azali

$\text{♩} = 85$

Mah-shar ku - ni ko' - ram de-ram ul sar - vi qo - ma - ti,

Gar an-da ham ko' - rin - ma - sa kel,

ko'r qi - yo - ma - ti. Tar-ki may et - ding,

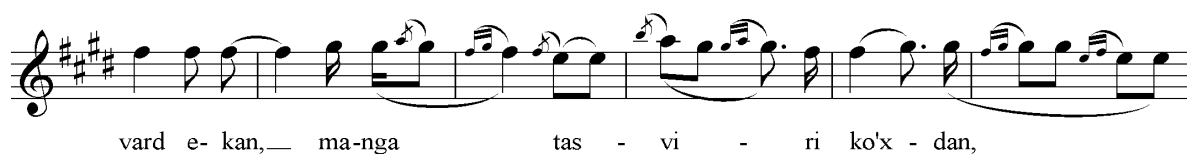
ey ko'n - gul, ay - yo - mi gul_ ke-lur, Al - bat - ta,

bu i - shing che - ki - lur bir na - do - ma - ti.

Maj - nun - - - ki pod - sho - hi si - po - hi vu

G'am zul - ma

tin - da__ bo'l - ma-gay dar - du__ ba - lo ma

ni, yo - ray, ey yo - ray,

a-si - ring-ma-nay O...

Bas - dur, Fu - zu - liy, o - ta-shi

o- xim a - lo - ma ti - yey. yo - ra,

vo - yay. ey__ yo - ra, O...

O... yo - ray. O...

rit.

O... jo - na - mo.

Mahshar kuni ko‘ram deram ul sarvi qomati,
Gar anda ham ko‘rinmasa kel,ko‘r qiyomati.

Tarki may etding, ey ko‘ngul, ayomi gul kelur,
Albatta, bu ishing chekilur bir nadomati.

Majnunki, podshohi sipohi vuxush edi,
Mantak musaxxar etmadi mulki malomati.

Sahro navard ekan, manga tasviri ko‘xdan,
O‘yratdi shahri ishqida rasmi qomati.

G‘am zulmatinda bo‘lmag‘ay dardu balo mani,
Basdur, Fuzuliy, otashi ohim malomati.

Tanovor II

Xalq kuyi
Muqimiy g'azali

$\text{♩} = 84$

En-di sen-dek

ja - no - - -

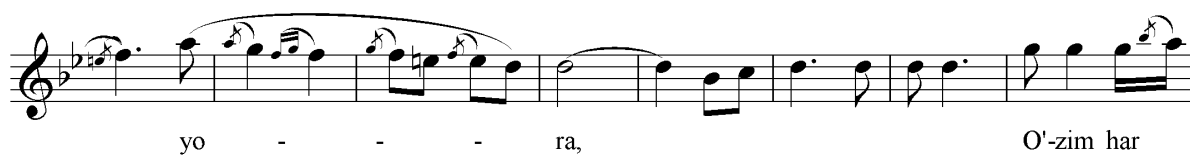
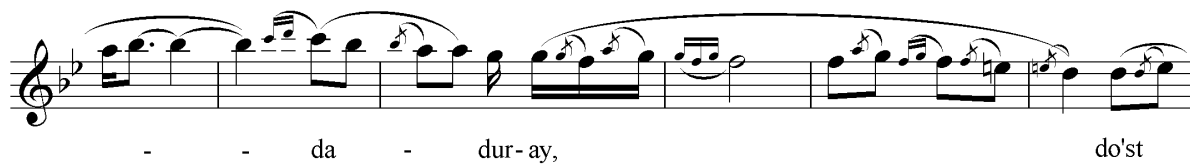
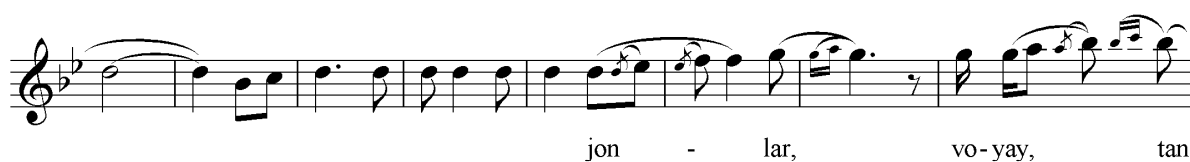
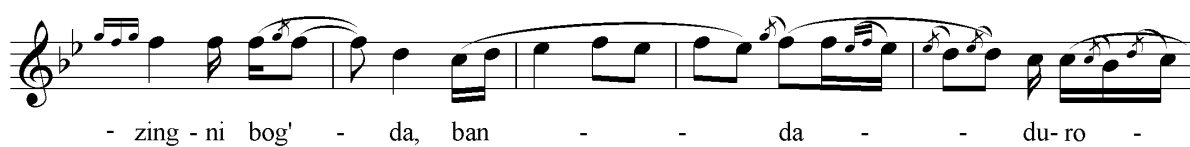
-na En-di sen-dek

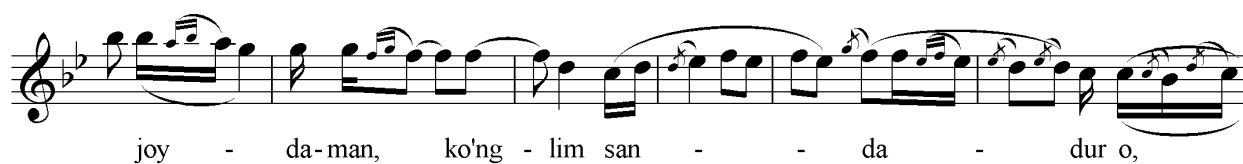
ja - no - - - na,

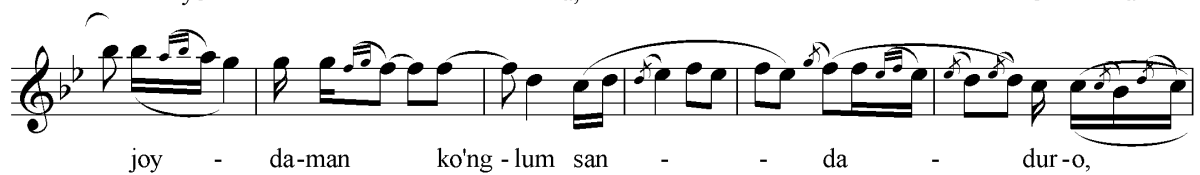
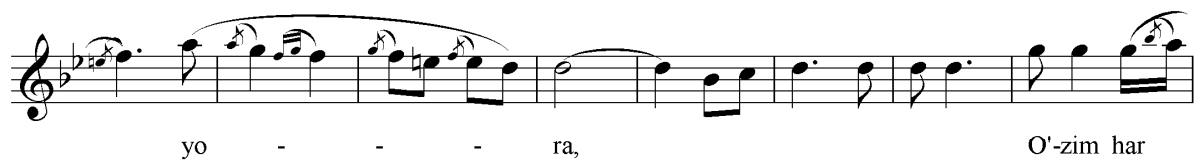
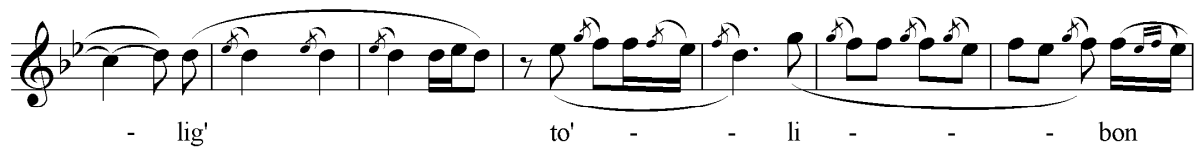
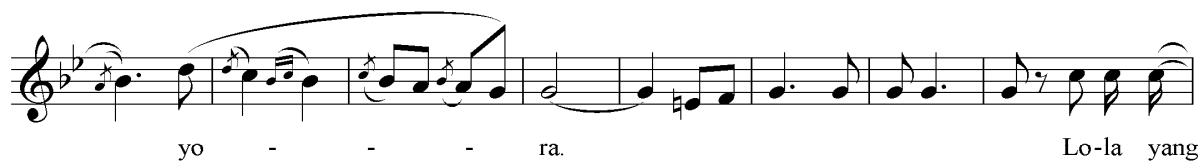
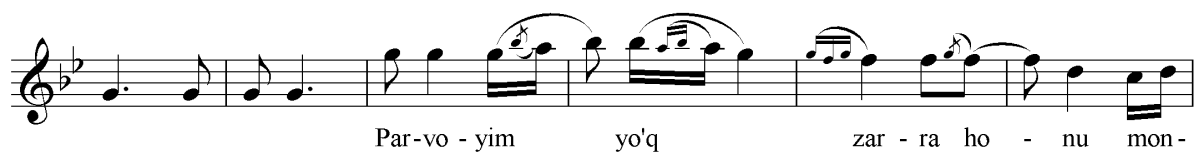
ja - non, yor - yo - ra, qay - - da -

du-ro - - - ra, do'st yo -

ra, Ko'-rib gul yu -

Tanovor II

Xalq kuyi
Muqimiy g'azali

Endi sendek jono, jonon qaydadur.
Ko'rib gul yuzungni, bog'da bandadur.
Saqlay ishqing toki, jonim tandadur.
O'zim har joydaman, ko'nglum sandadur.
Mehrimg o'ti nogoh –tushdi jonlarga.
Parvoyim yo'q zarra, xonumonlarga.
Lola yanglig' to'lib, bag'rim qonlarga.
O'zim har joyda man, ko'nglim sandadur.

Suvora

Xalq kuyi
Muqimiy g'azali

$\text{♩} = 78$

Ma-ni___ ishq___ o'ti bi-la___ qiy

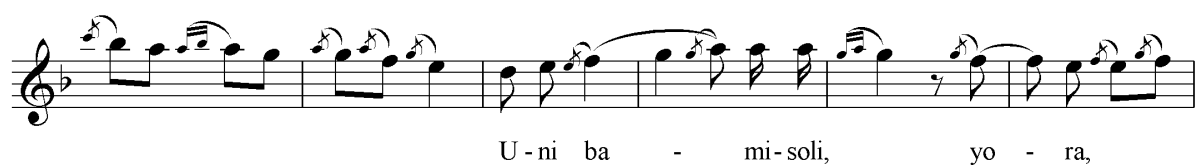
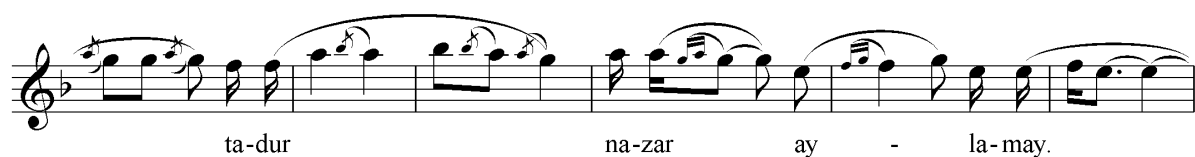
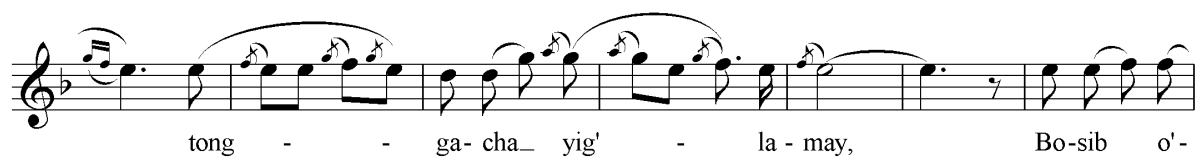
na-gan, U pa-ri___ ka-bi

ko'-zi___ qo - ra-dur. Bu cha man___ a-ro

na sa - no___ ba-ru,

na'-su -man bi la___ yo - ra gu-li lo - la-dur.

na'-su -man bi- lan___ yo - ra

Na bu dahr - e-kan

zah - ri mor - siz, O-chi - lur

na gul - la-ri xor - siz.

Qo - li - bon o' - zim ma-na yor - siz,

Tu-nim ishq fi-g'on, yo - ra,

i-la no - la-dur. yor - yo - ray,

yo - ray, Tu-nim ishq fi-g'on,

rit. - - - -

yo - ra, i-la no - la-dur.

Suvora

Xalq kuyi
Muqimiy g'azali

Mani ishq o'ti bila qiynagan
U pari kabi ko'zi qoradur
Bu chaman aro na sanobaru
Na'suman bila guli loladur

Kecha yo'qki tonggacha yig'lamay,
Bosib o'tadur nazar aylamay.
Bu ko'ngil navosini ovlamay,
Uni bamisoli yulib oladur.

Na bu dahr ekan zahri morsiz,
Ochilur na gullari xorsiz.
Qolibon o'zim mana yorsiz,
Tunum ishq fig'on ila noladur.

GLOSSARIY

Avj – musiqa bayoni va rivojida eng yuqori kulminatsion nuqta.

Akkord– Italiyan tilidan olingan bo‘lib, birdamlik ma’nosini anglatadi. Turli balandlikdagi uch va undan ortiq tovushlarning qo‘shilib, yaxlit xolda yangrashidir.

Akustika – Yunon tilidan olingan bo‘lib, tinglashga oid tushunchadir. Teatr, kontsert zallarida tovushlarni binoning har bir barobar eshitilishidir. Fizika fanida tovushlarning kelib chiqishini o‘rganuvchi soha.

Aktsent– Lotin tilidan urg‘u, ta’kidlash degan ma’nolarni bildiradi. Biror tovush yoki akkordni qattiq ijro etishdir.

Alt– Lotin tilidan baland, yuqori ovoz degan ma’noni bildiradi. Bola yoki xotin – qiz xonandalar (metstso – soprano, kontralto) ovozidan pastroq, erkaklarning (tenor) ovozlaridan yuqoriroq eshitiladi. Ovoz ko‘lami odatda kichik oktava lya dan – ikkinchi oktava mi ga qadar bo‘ladi.

Alveola – o‘pkada joylashgan kichikna pufakchalar, inson nafas olganda gaz almashinuvi, ya’ni, kislorodni – karbonat angidrid va karbonat angidridni – kislorodga aylantirishda faol qatnashadi.

Ansambl – Frantsuz tilidan birgalikda degan ma’noni anglatadi. Ma’lum bir asarni bir nechta ijrochi tomonidan ijro etilishi ansambl deyiladi.

Artikulyatsiya – nemis tilidan mayda bo‘laklarga bo‘laman degan ma’noni anglatadi. Xonandalar ovozida surunkasiga kelgan tovushlarni ijro etish usullari. Barcha shtrix harakatlari orqali (ma’lum kuy jumlasini yoki frazasida) erishilgan natijalar yig‘indisi bo‘lib, muayyan shtrixlar asosida asarning barcha ifoda vositalari (temp, ritm, dinamika, registr)ning hammutanosib va muvofiq ravishdagi ishtirokini ta’minlashiga artikulyatsiya deyiladi.

Ashula – kengtarqalgan vokal musiqiy janr va tuzilma bo‘lib, unda she’riy hamda musiqiy obrazlar bir – biriga uyg‘unlashgandir. Avji yuqori va musiqiy tuzilishi bo‘yicha yirik asar turi. Ashulaga qo‘yiladigan so‘zlar asosan aruz vaznida, shuning bilan birga ma’lum dorilfunun yoki maktabni o‘tagan xonandalar ijro etadigan janrdir.

Ashulachi – ashula janrini kuylovchisi.

Sezgi– inson organizmi tomonidan eshitish, ko‘rish, hid bilish, tana sezgisi, ta’min bilish va h.k. a’zolari orqali moddiy dunyoni anglaydi.

Bariton – basva tenor tovushlari o‘rtasidagi erkaklar ovozi. Bariton ovozining dramatik va lirik turlari mavjud bo‘lib, lirik turi nisbatan egiluvchan, dramatik turi esa nisbatan kam harakatchan quyuqroq bo‘ladi.

Bas – erkaklarning past yo‘g‘on tovushidir.

Idrok –Narsalar yoki hodisalarning sezgi a'zolariga bevosita ta'siri orqali ongimizda aks etishiga idrok deyiladi. Sezgida predmetning alohida qismlari, idrokda esa predmetning barcha tarkibiy qismlari bir butunlikda his qilinadi. O'zi jrosini eshitgan xonanda tajribasiga tayanib uni tahlil qiladi va umumlashtirgan holda xulosa yasab xatolarini tuzatish uchun qarshi harakatga shaylanadi.

Registr – Lotin tilidan ro'yxat ma'nosini anglatadi. Ma'lum bir qism tovush qatorining ikkinchisi bilan qo'shilishi registr almashinuvi deyiladi. Xonandalar ovozida va asarlarda uch qismga ajratiladi; pastki registr (ovozning daromadi), o'rta registr (miyonxat va kichkina avj qismlari), yuqori registr (dunasra va avj qismlari) deb yuritiladi.

Repertuar – ijro dasturi – barcha xonanda va sozandalarning biladigan va ijro eta oladigan ja'mi asarlari.

Tasavvur bilimning ibtidosi bo'lib, bosh miyada (analiz va sintez asosida) hosil bo'ladi va tafakkurdan farqli o'laroq ijrochi hayolida oldindan aks etadigan tushunchalar tizimi bo'lib, badiiy ijodiyotning barcha turlariga xosdir.

His, tuyg'u va hayajon (emotsiya) –Inson ruhiyatining o'ziga xos xususiyatlaridan birib o'lib, kishi o'zining hayotiy faoliyati jarayonida atrofni o'rabturgan moddiy borliq bilan doimo muloqotda bo'ladi. Buning natijasida shodu-xurramlik, qayg'u va g'am, to'lqinlanish va hayajon, mag'rurlik va iftixor, jahl va g'azab, hayratlanish, xafa bo'lish kabi boshqa ko'plab moyil va tuyg'u (ob'ektiv dunyoga sub'ektiv munosabat kechinmalari)lar insonning emotsionalhis-hayajon holatini ifodalaydi.

Emotsiya (tuyg'u kechinmalarining shakli) ijobiy va salbiy turlarga bo'linadi. Ijobiylari: shodu-xurramlik, to'lqinlanish va hayajon, mag'rurlik va iftixor, hayratlanish va boshqalar. Salbiylari: qayg'u va g'am, jahl va g'azab, xafa bo'lish kabilaridan tashkil topadi.

Musiqiy ifoda vositalari: tovush hosil qilish va uning akustik asoslari, musiqiy tovush, ovozining tozaligi (intonatsiya), tovush tusi (tembr), nola (vibrato), usul (ritm), o'lchov, sur'at, agogika, artikulyatsiya, dinamik belgi va boshqalar kiradi.

Tovush: fizik hodisa bo'lib, tarang tortilgan jism (sim, yassi plastinka va h.k.)ning tashqi ta'siri natijasida mexanik harakatga kelishi – tebranishi natijasida hosil bo'ladigan jarayondir. Tabiatda qulog'imiz ilg'aydigan turli xil tovushlar mavjud. Lekin ularnig hammasini ham musiqiy tovush deb bo'lmaydi. Musiqiy tovush o'zining to'rt xossasi, a) bir-biriga nisbatan baland pastligi, b) tusi (tembri), v) davomiyligi, ya'ni cho'zimi, g) kuchi bilan shovqinli tovushlardan farq qiladi.

Intonatsiya (lotincha - baland, yuqori) uning tozaligiga erishish uchun avvalo xonanda o'zini eshitishi, ovozining sifatli ishlangan va kuylanaverib tajribadan o'tgan bo'lishi kerak. Bundan tashqari ovozning toza chiqishi ijrochining mahoratiga va kayfiyatiga ham bog'liq. Shuningdek, ovozdagi qo'shimcha

pardalarni qo'llash orqali ham tovushni past yoki balandligini muvofiqlashtirish mumkin.

Tovush tembri (tembrfr. — tovush bo'yog'i, tusi, xarakteri) tovush sifatining muhim omillaridan bo'lib, har bir inson ovozigacha xos xususiyat.

Vibrato – to'liqlatish, tovush nolasi: tovush sifatini boyituvchi omillardan bo'lib, u tovush o'ziga xos joziba baxsh etadi va go'yo uni qizdirib jonlantiradi.

Tovush kuchi: Tebranish harakatinig kengligi va kuchiga bog'liq. Ya'ni tovush hosil qiluvchi membrananing tebranish miqyosi – amplitudasi qancha keng va kuchli bo'lsa tovush ham shuncha kuchayadi. Dinamik o'zgarishlarni uch asosiy guruhga taqsimlanadi:

a) turg'un, ya'ni o'zgarmaydigan;

b) asta-sekin o'zgaruvchan, pog'onama-pog'ona kuchayib yoki pasayib boruvchi turlari mavjud: kuchsizdan (pastdan): *pp-p-mp-mf-f-ff* kuchliga va aksincha kuchli dan *ff-f-mf-mp-p-pp* susayib boruvchi;

v) qarama – qarshi, tafovutli (kontrastno'y) *p-f*, *pp-ff* va unga aloqador urg'ular tovush kuchini oshirish va pasaytirish belgilari sifatida asar mohiyatini ochishda xizmat qiladi.

Tenor – Lotin tilidan ushlab turish degan ma'noni bildiradi. Erkaklarning eng yuqori ovoz turidir.

Ijrochilik holati (ispolnitelkaya postanovka): o'zini qanday tutishi, o'zini ijroga hozirlashi va kuylash uchun (butuntana, bosh, qo'llar, oyoqlar) tayyor bo'lish tushuniladi.

Ovoz ko'lam – ya'ni, ovoz diapazoni, xonanda ovozi yoki asar tovush qatorining hajmi tushuniladi.

Mundarija

Kirish	3
1. An'anaviy yakka xonandalik xususiyatlari	6
2. An'anaviy yakka xonandalik ijrochiligi tarixi	22
3. An'anaviy yakka xonandalik uslublari	29
4. Mustakil ishlash uchun savollar va tavsiyalar	32
5. Test	33
6. Tavsiya etiladigan adabiyotlar	36
7. Asarlar	38
8. Glossariy	51

Оглавление

Введение	3
1. Специфические особенности традиционного сольного пения	6
2. История традиционного сольного пения	22
3. Исполнительские методы традиционного сольного пения	29
4. Вопросы и задания для самостоятельной работы	32
5. Тест	33
6. Рекомендуемая литература	36
7. Произведения	38
8. Глоссарий	51

Contents

Introduction	3
1. Perularities of traditional solo singing	6
2. History of traditional solo performing	22
3. Methods of traditional solo singing	29
4. Tasks and questions for self-study	32

5. Test	33
6. List of recommended literature	36
7. Work	38
8. Glossar	51

Qo'shimcha ilova: Mustaqqil ta'lim uchun.

Айладинг

Ш.Мирзаев мусикаси
Хувайдо ғазали

♩=69

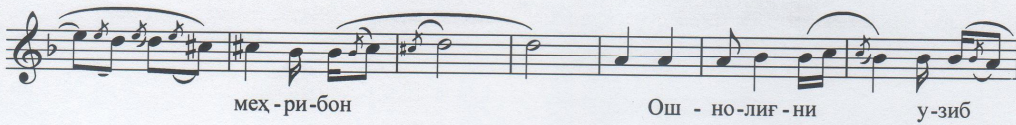
Дил-ра-бо иш-қинг би-лан

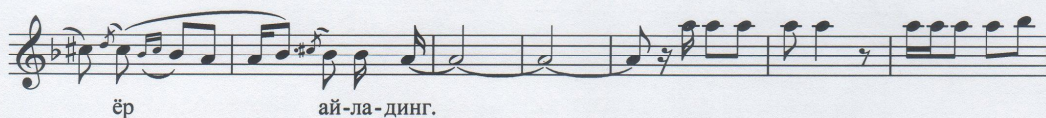
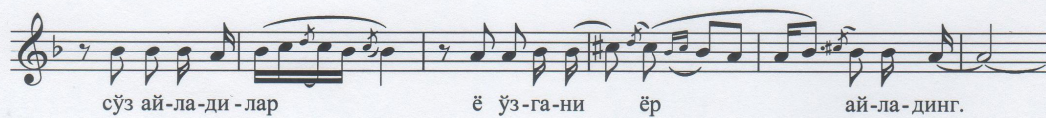
мун-ча ма-ни хор ай-ла-динг, Дил-ра-бо

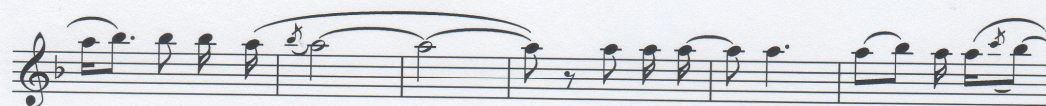
иш-қинг би-лан мун-ча ма-ни хор ай-ла-динг,

Ҳам жа-фо - ю жабр э-тиб

қўп жо-ни-ма кор ай-ла-динг. Ҳам жа-фо

ай - ла-динг.

Бар-ча сўр - ди хо - лу дар -

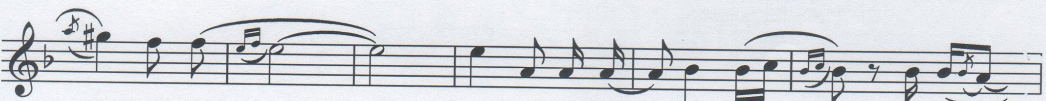

- дим,

сан ке-либ хо - линг не-чук?

Бар-ча сўр - ди хо - лу дар - дим сан ке-либ хо -

- линг не-чук?

Эй, Ху- вай - до - йи

га-ри -

- бим

де - га-ли

ор

ай - ла-динг.

Эй, Ху вай - до - йи

га-ри - бим

де - га-ли

ор

ай - ла-динг.

rit.

Дашти Наво

$\text{♩} = 65$

Икки қо-шинг каби

бир тур-фаё йўк, бир тур-фаё йўк, Икки қо-шинг каби

бир тур-фаё йўк, бир тур-фаё йўк, Қилур-сен раҳм бу

кўнг-лум-гаё йўк, кўнг-лум-гаё йўк, Қилур-сен раҳм бу

кўнг-лум-гаё йўк, кўнг-лум-гаё йўк, Жаҳон-да гар-чи юз - минг

фит-налар бор, ёр - ё - ра,

Фиро-қинг-дек вале ай-ни ба-ло йўк, Висо-линг-ни ман-га гар

хайф кўр - санг, Кўз учи-дин до-ги бир мар-хабо йўк,

бир мар-хабо йўк, Кўз учи-дин до-ги бир мар-хабо йўк,

бир мар-хабо йўк,

Кўн-гул-ни ким-га боғ-лай чун жаҳон - да,

кун жаҳон - да, Сенинг-дек кўрк ичин - да дил - рабо йўк,

дил - рабо йўк, Агар сен хусн э-лининг хо - нидур - сен,

Жаҳон-да до ги мен дек бир гадо йўк. Икки ко-шинг каби

бир тур-фаё бир тур-фаё йўк. Қилур-сен раҳм бу

rit.

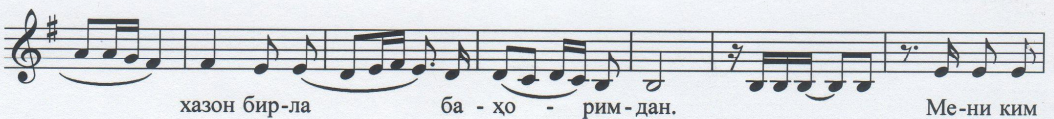
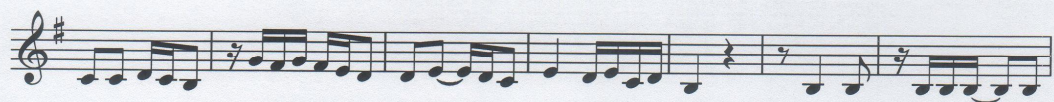
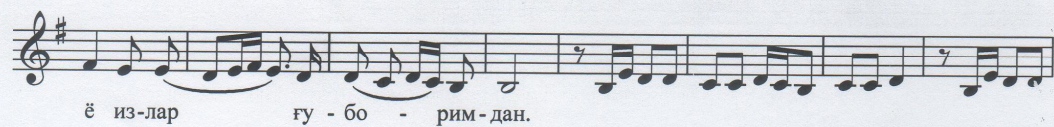
кўнг-лум - гаё йўк, кўнг-лум - гаё йўк.

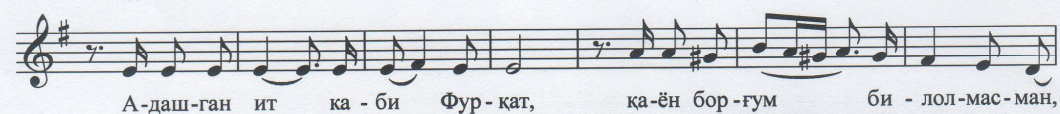
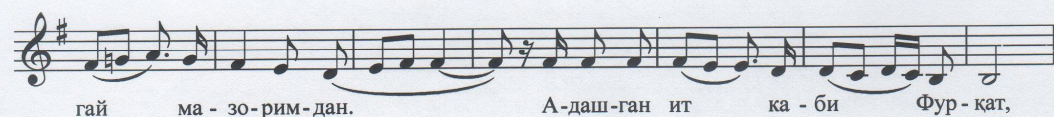
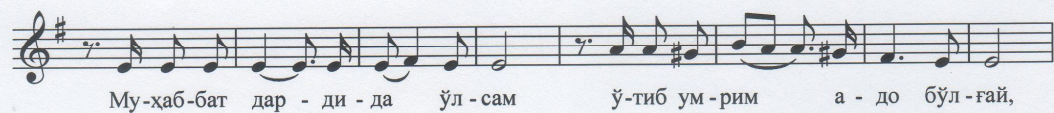
ФИҒОНКИМ

Ш.Мирзаев мусикаси
А.Орипов шеъри

$\text{♩} = 77$

Фи-гон-ким гар-диши дав-рон а-йир-ди
ўз ди-ё-рим-дан, Фи-гон-ким гар-диши дав
рон, а-йир-ди ўз ди-ё-рим-дан, Ға-мим кўп,
эй кўн-гил сен бе-хабар-сан о-ху зо-рим-дан.
Ға-мим кўп, эй кўн-гил сен бе-хабар-сан о-ху зо-рим
дан. Ғу-бо-рим ишқ во-дий-си - да бар-бод бўл-ди

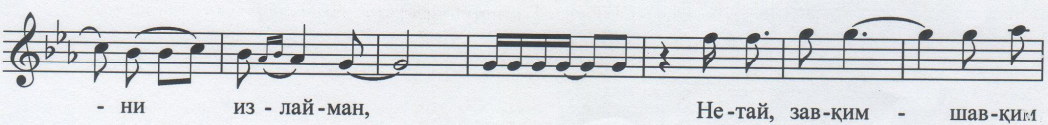

Нигорим келур

$\text{♩} = 100$

Ме-нинг дил-на-во зил ни-го - рим ке-
лур, Сў-зи шах - ду-шах кар ми-со - лим ке - лур.
Суру-рий ди-лим нав - ба ҳо - рим ке - лур,
О-чик чех-ра кў - зинг ихвон - дим ке - лур.
О, ҳой ё - рай Бо-шим кўк
- ка ет - мак - ми ё - рим ке - лур,
Бо - шим кўк - ка ет - мак - ми ё -
рим ке - лур. Ах - ри бад

Қаёндур

Ш.Мирзаев мусиқаси
Мискин ғазали

♩=80

Са-бо ай - ғил - ки жа-но - ним

қа-ён - дур, Са-бо ай - ғил -

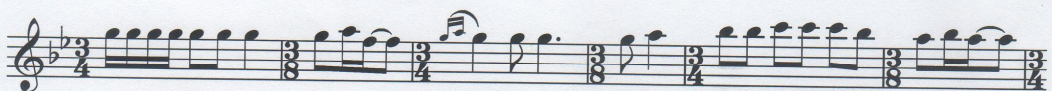
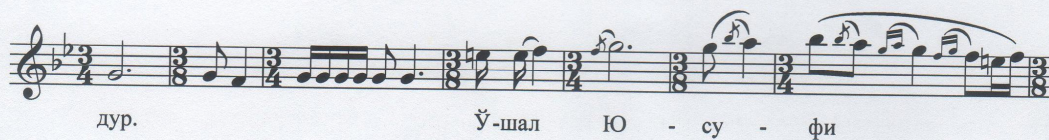
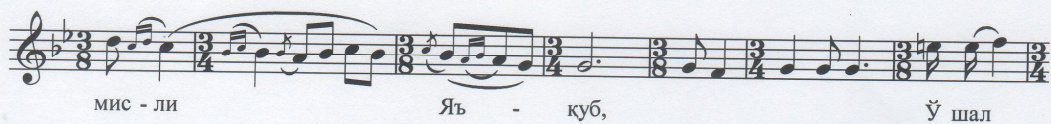
-ки жа-но - ним қа-ён - дур,

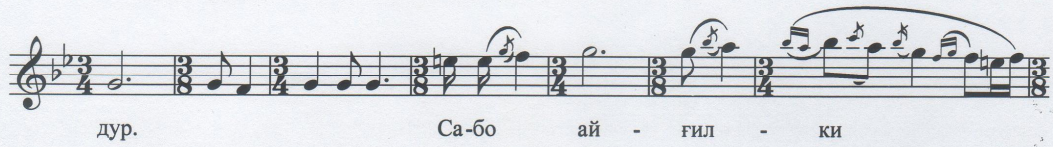
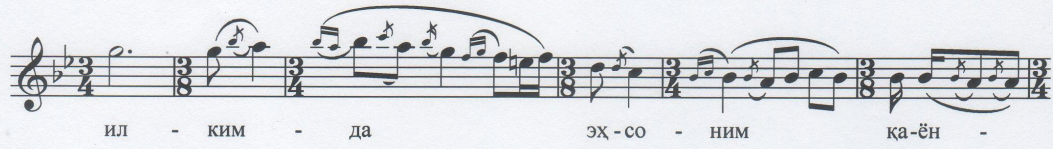
Ю-зи гул - гун - ча хан-до - ним

қа-ён - дур. Ю-зи гул - гун -

-ча хан-до - ним қа-ён - дур.

Ме-ни иш-қи би-ла де-во -
 - на қил - ган, ё - рай, де - во -
 -на қил - ган, Си-там -
 -гар кў-зи чўл-по - ним қа-ён -
 дур. Си-там - гар кў-зи
 чўл-по - ним қа-ён - дур. Бў- либ -
 ман хас - ра-ти - дин мис - ли Яъ -

79
Bor man-ga ul hur ko'-yi jan-nat ul ma'-vo

88
ki-bi o jan-nat ul ma'-vo ki-bi

98
Min-sa ab-ram ul qu-yosh kuy-may ne tay - kim Bo-bu-ro

106
Min-sa ab-ram ul qu-yosh kuy-may ne tay - kim Bo-bu-ro

114
Me-ni kuy - dur - mak-ka yel - dur mar-kab o't - dur ro ki-bi

122
Ne cha- man - da sar - vi bor ul

127
qo - ma - ti ra' - no ki - bi

Сайёрасидур

$\text{♩} = 80$

Кў-зинг дав - ри - қа-мар ай - ё - ра-си -

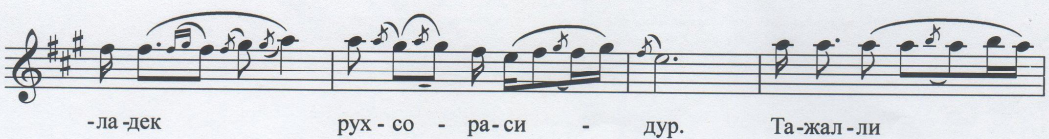
дур, Ба-ло аф - ло - кининг сай-ё - ра-си -

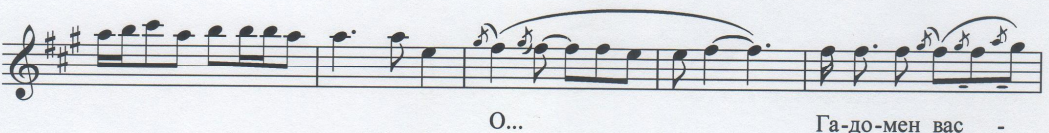
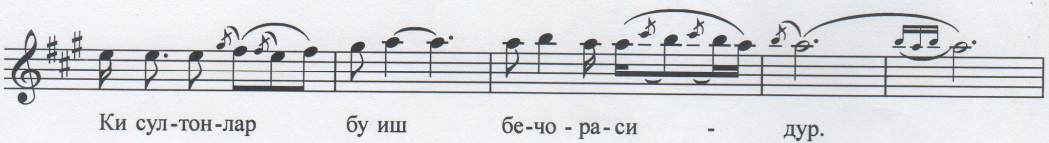
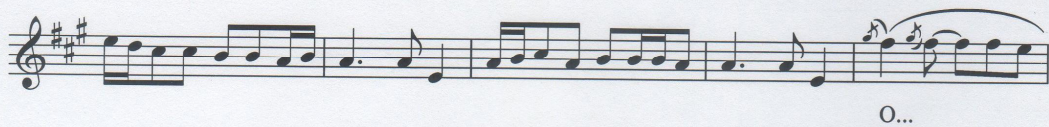
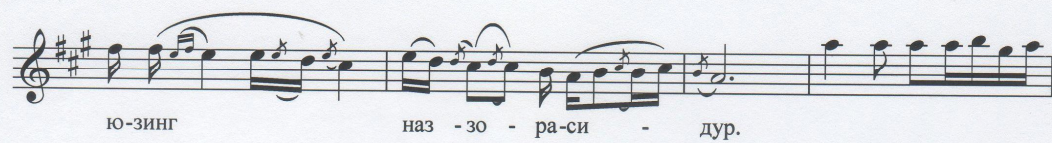
- дур. Кў-зинг дав - ри - қа-мар

ай - ё - ра-си - дур, Ба-ло аф - ло - кининг

сай-ё - ра си - дур. А-гар-чи жо-ни

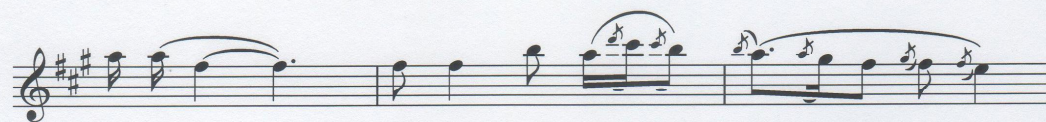
ши - ри - ним-дур оғ - зинг, Вале шак-кар

А-то-йи ҳо - ли-дин сўр-ғон - га ай - тинг, А-то-йи ҳо -

-ли-дин сўр - ғон - га ай - тинг,

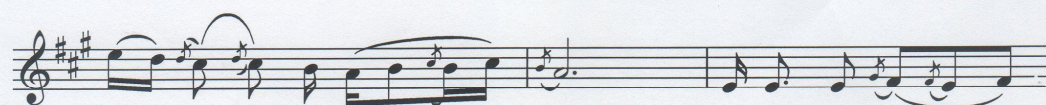
Са- нам - лар кў - йи-нинг ов - во - ра-си -

- дур. Кў-зинг дав-ри - қа-мар ай - ё - ра-си -

- дур, Ба-ло аф - ло - ки-нинг

сай - ё - ра-си - дур. Ба-ло аф - ло -

кининг сай - ё - ра-си - дур.

Зафар таронаси

Ш.Мирзаев мусикаси
Ж.Жабборов шеъри

$\text{♩} = 77$

Эл мубо - рак - бод этар юр-тим бу-гун шо -

нинг - ни ҳам, Эл мубо - рак - бод этар

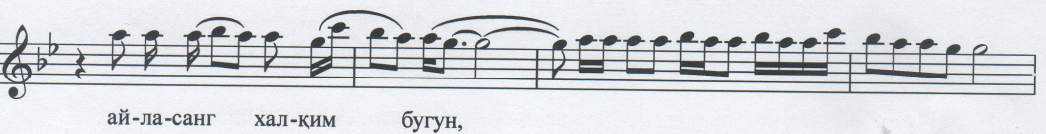
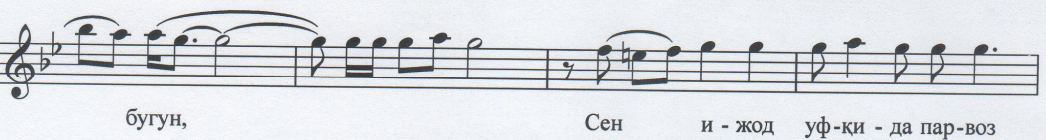
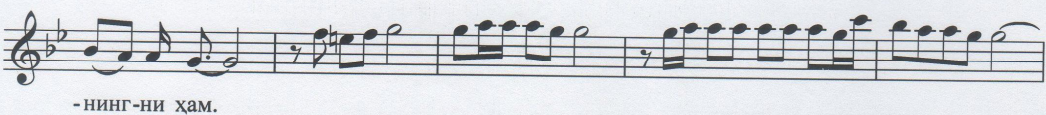
юр-тим бу-гун шо - нинг-ни ҳам, Бу шараф

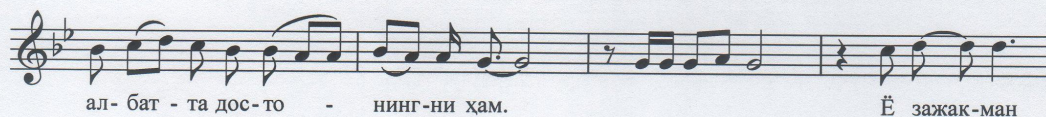
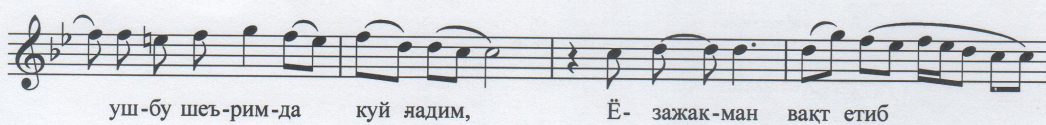
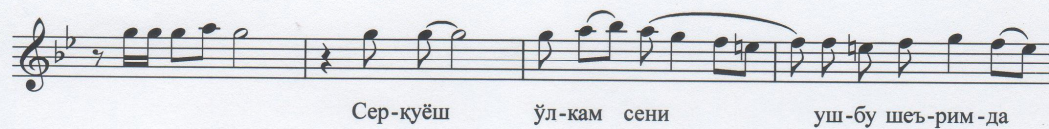
шо-нинг я-рат - ган иш-чи деҳ - қо - нинг - ни ҳам.

Бу шараф шо-нинг я рат-ган иш-чи деҳ - қо -

-нинг - ни ҳам. Не-ча та - рих қайт э-тур

уш-бу зафар - ни зар билан, Не-ча та - рих

Ўзганча

Эн-ди сен-дек жо-но,

жо-нон қай-да дир, (ё-рей)

қу-рғб гўл ю-

зинг-ни, (до-да) бог-да бан-

да-дир.

The musical score is written in 2/4 time. The vocal line is on a treble clef staff, and the piano accompaniment is on a bass clef staff. The lyrics are in Uzbek and are written below the vocal staff. The score consists of six systems of music. The first system has the lyrics 'Эн-ди сен-дек жо-но,'. The second system has 'жо-нон қай-да дир, (ё-рей)'. The third system has 'қу-рғб гўл ю-'. The fourth system has 'зинг-ни, (до-да) бог-да бан-'. The fifth system has 'да-дир.'. The sixth system is empty.

сак - лай иш - кинг

то - ки, (до - де)

жо - ним тан - да - дир (е - рей)

у - зим хар жой

да ма - н(о) кунг - лим сан -

да - дир.

БИР ИШВА БЛАН

М. М. ♩ = 84

Бир иш_ва б(и)_лан, жо_нон(а),
ва б.

де_во - на қи_либ кет - ди,
ақ - лим - ни со_чиб

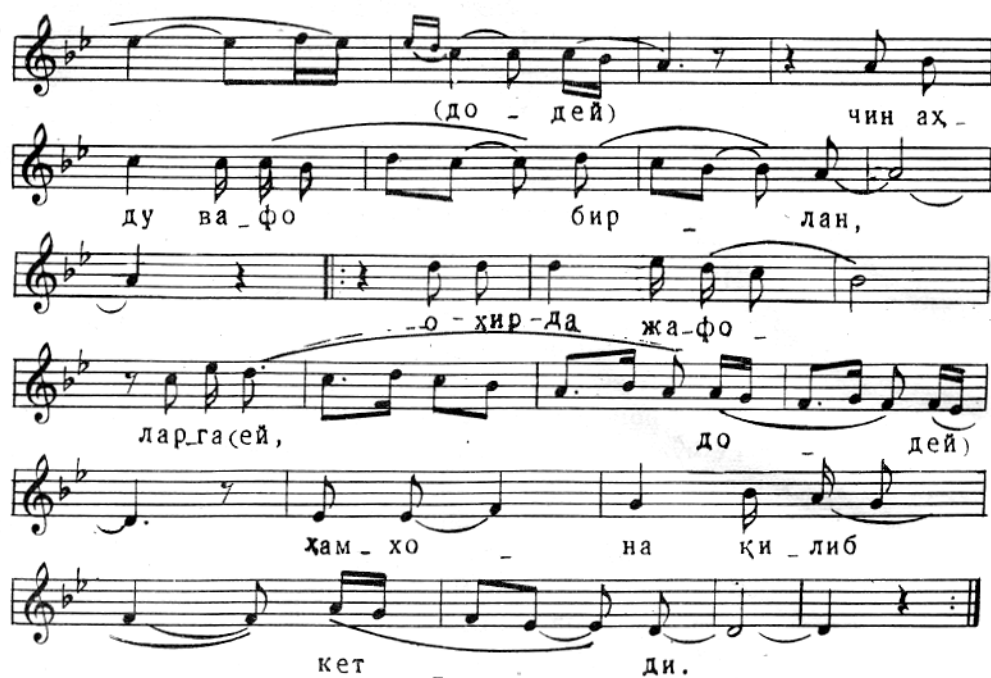
ҳар ён(а), (до -
дей) мас - то - на қи_либ

кет ди.

Ав_вал - да о - либ кунг - лим,
чин ах - ду ва_фо бир -

лан, ав_вал -

да о - либ кунг - лим (о),

Бир ишва блан жонон
Девона қилиб кетди,
Ақлимни сочиб ҳарён,
Мастона қилиб кетди.

Аввалда олиб кўнглим,
Чин аҳду вафо бирлан,
Охирда жафоларга
Ҳамхона қилиб кетди.

Билмам, на гуноҳим бор,
Олмайди хабар бир йўл.
Ё рашк ила ағёрим
Бегона қилиб кетди.

Мен кимга бориб йиғлай
Ул шўхи стамгардин,
Эл-юртга бутун телба,
Афсона қилиб кетди.

ЯЛИ-ЯЛИ

M. M. $\text{♩} = 96$

(о) Бир неча гул ва б.

бар-ги қа-бо, я-ли-я-ли, ай-ла-га-ли

биз-ни а-до, я-ли-я-ли, туз-моқ у-чун

сав-ти на-во, я-ли-я-ли, (өй во -

ей до - дей) жам' бўлинг

моҳ - ли - қо, я - ли - я - ли (о),

бўл-ди қи-зиқ баз-ми саро, я-ли-я-ли,

ке-ча о-чиб

о - ра-зи то - бо-ни-ни (ей),

равшан э-тиб ғай-ри ша-бис-

то - ни - ни, (ей о) рашк-га ё-қиб

Ю-си-фи-нинг жо - ни-ни, (ей о)

хас - та Наво - ий - ни тў-киб қо - ни-ни,

(ей во - ей до - дей) қўл-ла-ри-га қўй-ди хи-но, я - ли-я-ли,

(о) қўл-ла-ри-га қўй-ди хи-но, я - ли-я-ли.

Бир неча гул барги қабо, яли-яли,
 Айлагали бизни адо, яли-яли;
 Тузмоқ учун совти наво, яли-яли,
 Жам' бўлинг моҳлиқо, яли-яли;
 Бўлди қизик базм саро, яли-яли,

Кеча очиб орази тобонини,
 Равшан этиб ғайр шабистонини,
 Рашкга ёқиб Юсуфининг жонини,
 Хаста Навоийни тўкуб қонини,
 Қўлларига қўйди хино, яли-яли.

ЎР ВАСЛИ

М.М. $\text{♩} = 84$

Ой_дек тў_либ - дир (жо - нон).

2/4 ва б.

жо_нон, ю_зинг - гиз,

воҳ, жо - ним ол - ган (о) (жо - ней)

пат_тон кў_зинг - гиз.

Хў_бон э - ли - нинг

сул_то - ни_дир - сиз (ей), (жо_но),

кўз_лар - га сур_ма ё

жо - ней) бос_ган и_зинг - гиз.

Воҳ, жил_ва бир - лан

мен қас - та дил - ни

Ойдек тўлибдир, жонон, юзингиз,
Воҳ, жоним олган паттон кўзингиз.
Хўбон элининг султонидирсиз,
Кўзларга сурма босган изингиз.

Воҳ, жилва бирлан мен ҳаста дилни
Айлаб гирифтор кетган ўзингиз.
Неча ширинлар ширин эмасдир,
Ширин алардин ҳарбир сўзингиз.

Дилда ниятни қилса ёмон ким,
Кўр этсин оқи берган тузингиз.
Жоно, кўзимга ўтдек ёнарсиз,
Оташми эркан ё юлдузингиз?

Илгим очибон қилгум дуолар,
Бўлсин зиёда ризқу рўзингиз.
Нечунки Хислат булбулнаводир,
Ухшар очилган гулга юзингиз.

ТАНАВОР

$\text{♩} = 100$

Қо - ра со - чим ұ - си бо -

Қо - шим -

ға туш - ди - е дұст - ғ -

ре

Не сав - до - лар ме - ни бо - шим - га туш -

ди - е дұст ғ ре

Бо - ribs ай - тинг

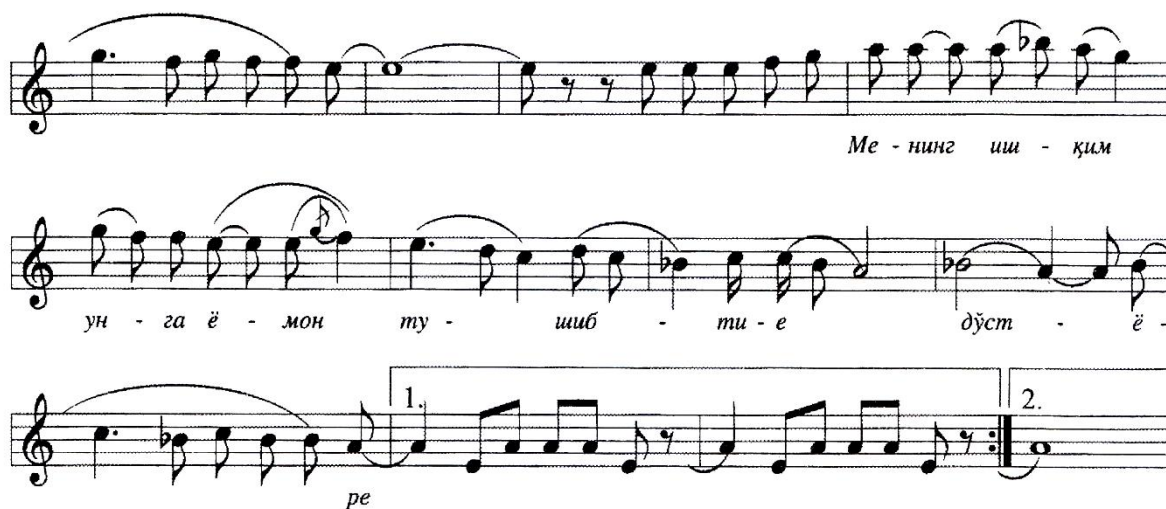
ұ - ша - ло

1.

2.

Бо - ribs ай - тинг шах - ло

кү - зим - га - е дұст - ғ -

Қора сочим ўсиб қошимга тушди,
 Не савдолар менинг бошимга тушди.
 Бориб айтинг ўшал шахло кўзимга,
 Менинг ишқим унга ёмон тушибди.

My dark hair has reached my brows
 Who is that I lost my heart to ...
 Please tell that handsome boy
 That I am in love with him.

Томга пиёз эксам ўсаман дейди,
 Ёрга бино қўйсам кетаман дейди.
 Кетма ёрим, кетма жоним бераман,
 Тилимни учида новвот бераман.

The more I am proud of my love
 The farther he is from me.
 Do not leave me, dear.